

SVOBODNA MISEL.

Glasiło slov. sekcije Svobodne Misli.

Uredništvo in upravništvo PRAGA-VINOGRADI, Češko.
Izhaja rokrat na leto in velja z K.

XIV. svetovni kongres S. M.

V znamenju praškega kongresa.

Pričel se je kulturni boj tudi v Avstriji, domeni rimske kurije. Izzvala ga je reakcija, svobodomisleci pa ga sprejemajo z navdušenjem in pogumom sigurni si končne zmage. Saj ideje Svobodne Misli morajo zmagati. Beseda bo gotovo postala meso, premagala bo luč temo, resnica laž, veda laživedo, svoboda suženjstvo. Tu se gre za odstranitev velikega družabnega zla in radi tega je nujno potrebno, da se združi v krepko nepremagljivo falango vse, kar čuti svobodno in misli pošteno. Bojni načrt Svobodne Misli je jasen in izpeljiv, pota in sredstva v dosego večnolnih ciljev določena do podrobnosti ter poštena.

Prva faza tega boja je naperjena predvsem proti tisti odvečneli za življenje nesposobni hijearhiji, ki sicer že sama uvideva, da je doigrala svojo teatralično vlogo v življenju človeškega rodu in da kot relikvija spada le še v kak muzej, ki pa se je ravno vsled tega, ker se zaveda svoje senilne onemoglosti vdinjala državi za policaja, da si tako s pomočjo pušk in bajonetev podaljša tek svojega bivanja na tem zemeljskem planetu.

Brahijalna sila in pa kapital sta tista dva faktorja, s katerima se hoče iz gotovih skrajno egoističnih nagibov vzdržati na umeten in nasilen način pri življenju nekaj, kar že davno nosi na sebi simptome smrti, namreč hijearhijo, kateri kakor rečeno velja predvsem boj svobodomislecev in naj bo to hijearhija katerekoli konfesije, ker vse so zavore kulturnega razvoja ter zitalke napredka in ljudskega blagostanja.

Ta boj ni nič novega, to je boj napredka z reakcijo, ki je imel v raznih perijodah najraznovrstnejše oblike, odgovarjajoče razmeram in kulturnim potrebam dotične dobe. Čisto sistematično pa se je počel vesti ta boj z rojstnim letom Svobodne misli kot mednarodne organizacije, katere temelj je bil položen na prvem mednarodnem kongresu svobodomislecev v Bruselju l. 1880. Kakor hije-

arhija tako je tudi Svobodna Misel organizirana na mednarodni podlagi. Utrjevala se je potem ta internacijonata zveza svobodno-miselnih ljudi na številnih zopetnih kongresih predvsem na rimskem in pariškem v letih 1904 in 1905 in letos na štirinajstem v Pragi je bila stavba te organizacije popolnoma dograjena. Presrčno so si podali v Pragi roke tajniki mnogoštevilnih narodnih sekcij, ki so se spojile v tesno in trdno medsebojno vez z natančno določenim programom ter pravili in z jasno označenim delokrogom. Moralna in deloma tudi materijalna opora je zajamčena posameznim sekcijam. Tako je bil storjen velik korak naprej v razvoju boja napredka z reakcijo in štirinajsti kongres Svobodne Misli v Pragi se more imenovati jeden najvažnejših dejstev v zgodovini človeštva.

Ni mogoče, da bi se tu razpravljalo obširneje o pripravah in zunanostih tega veličanstnega kongresa. Nakratko bodi omenjeno, da je bil na njem zastopan stari in novi svet po delegatih skoro vseh kulturnih narodov, ki so se sešli, da neustrašeno manifestirajo za svetost svojih idej. Veličastno se je pričel ta shod, mirno in plodonosno je vršil svoj kulturni nalog in slovesno je končal. Češki sekciji pa vse priznanje, ker je v kratki dobi dveh mesecev izvršila vse potrebno za velikansko kulturno delo. Zbral se je tu poleg drugih cvet češkega razumništva, ves napreden češki svet: Mnogoštevilne delegate so poslale vse češke učiteljske organizacije; nadalje delavske, sokolske, proforske; znanstvena in strokovna društva; napredni občinski zastopi.

Mnogi duševni velikani so shod pozdravili brzobjavno.

In specijelno za nas Slovence je pa ta kongres še posebej eminentnega kulturnozgodovinskega pomena, ker je prvi kongres Svobodne Misli, katerega so posetili tudi slovenski delegatje kot člani tistega naroda, ki takorekoč že s početka svojega bivanja na današnjem ozemlju vzdihuje pod rimskim jerobstvom. In v znamenju praškega kongresa se bo začel tudi na Slovenskem sistematičen, odkrit boj proti cerkvi in dogmi in vsakemu nazadnjaštvu. In zato je ta kongres take važnosti in pomena za Slovence. Glede na razmere so bili Slovenci častno in številno zastopani. Tu se mora izreči predvsem priznanje radikalno-naprednemu ter naprednemu slovenskemu visokošolskemu dijaštvu, ki je pokazalo odkrito in neustrašeno, da je v taboru Svobodne Misli. Častno so bile zastopane tudi slovenske socijalnodemokratske delavske organizacije. Z velikim veseljem in zadovoljstvom pa se mora konstatirati da je bilo zastopano tudi „Splošno izobraževalno žensko društvo“. Čast tudi vsem tistim posameznim neustrašenim značajem, ki so se shoda vdeležili osebno ali pa ga pozdravili.

Pa tudi vpoštevana je bila slovenska delegacija od mednarodnega kongresa v prav veliki meri, kar nam je priča tudi to, da je bil pesnik g. Anton Aškerc, član častnega predsedništva. To vpoštevanje od strani kongresistov pa se ne sme in ne more smatrati za nikako protekcijo, ampak je bilo čisto umestno, ker se Slovenci, kar se tiče gibanja Svobodne Misli lahko merijo z dru-

gimi kulturnimi narodi. Slovenska sekcija se ponosno lahko postavi v vrsto z drugimi sekcijami. Med Slovani zavzemajo na tem kulturnem polju Slovenci drugo mesto, to je takoj za Čehi. To naj služi kot dokaz, da se v kratkem času da mnogo narediti, le volje, vstrajnosti in požrtvovalnosti je treba.

Ni še temu 10 mesecev, ko še je sešla šestorica v Pragi bivajočih Slovencev v prostorih česke sekcije S. M., da bi se posvetovala glede propagiranja svobodomiselnih idej po slovenski domovini in kot sad tega posvetovanja je kmalu nato zagledala beli dan prva številka „Svobodne Misli“ kot glasilo slovenske sekcije Svobodne Misli. Veliko moralno oporo je dajala konsorciju češka sekcija, drugače pa se je pričelo brez vseh denarnih sredstev, delalo se je pa neumorno z navdušenjem in zavestjo, da to gibanje prinese tudi slovenskemu narodu lepšo bodočnost. Čutili so dotičniki, da je Svobodna Misel za Slovence življenska potreba in da mora vzbuditi v domovini odmev ter najti ugodna tla. In niso se varali. Dejstva so potrdila njihovo mnenje.

Kar čez noč je imela Svobodna Misel celo armado vnetih, navdušenih in požrtvovalnih pristašev ter zagovornikov, ki so samo čakali trenutka, da zaplapola tudi po črnem Slovenskem prapor S. M. Seme je padlo na rodovitna tla ter bo obrodilo stoteren, tišočen sad. Pokazalo se je, da so se tisti motili, ki so vzbujali pomisleke in prigovarjali, naj bi se še počakalo, češ da ni ugodnega terena. da je za kaj takega med Slovenci še prezgodaj. Svobodno Misel so povzročile kulturne potrebe in razmere, zato ji je nje obstoj tudi zasiguran. V zmoti so pa končno tudi tisti, ki mislijo, da imajo ubogo slovensko ljudstvo na vrvi in ki so mu vrgli na glavo vrečo kakor volu, da bi ne videl, kadar ga peljejo v mesnico; tudi med to ljudsko maso ima S. M. že mnogo pristašev, o katerih se v gotovih krogih misli, da so tako konservativni, da jih ni mogoče sprebrniti. V dobi najhujše reakcije in teme je nastopila S. M. kot boginja svetlobe zmagoslavno pot po slovenski domovini. Ob istem času, ko se je začel uveljavljati na Slovenskem „novi kurz“, ko je mokri jug prignal črne oblake na Slovensko, se je pojavila tudi S. M. Značilno!

Da pa je bila že skrajno potrebna, je pokazal posredno tudi praški kongres. Tu je bila dana prilika spoznati, da nevarnost reakcije na Slovenskem ni še vzbudila tistih, o katerih se mora pričakovati, da se zavedajo situacije. Bodi še enkrat omejeno, da so bile na praškem kongresu zastopane po številnih delegatih češke učiteljske, profesorske in sokolske organizacije ter napredni mestni zastopi. Brez nadaljnega komentarja. Slepomišenje je tudi reakcionarno. Če se hoče imeti dobro stavbo, je treba predvsem trdnega temelja. Gotovi ljudje pa zidajo še vedno na pesek, kar je človeku tembolj nerazumljivo, ker se je ravno tem ljudem porušila že marsikatera stavba, ker so ravno zidali na pesek. V takih slučajih se je treba ravnati po principih. Vsako omahovanje ali izvijanje rodi slabe posledice.

Nastopa čas, v katerem se ozračje na Slovenskem vedno bolj čisti. Množica uskokov narašča od dne do dne, klerikalni hlev se vedno bolj polni, ker tam je dovolj piče in ne krop ne voda značaji bodo in bodo drli vedno bolj k polnim škofovim jaslim. Nasprotno se bodo pa pravi svobodomislici še tesneje združili in boj se bo poglobil. Hud, vroč bude ta boj. Kakih sredstev se v tem boju poslužuje črna jata, bi vedeli mnogo povedati člani konsorcija S. M. Toda teh to najmanje ne straši. Nasprotno še bodri jik k boju in vstrajnosti. Ti, kateri so zbrani okrog S. M. radevolje prepuščajo „hofratovska“ mesta drugim. Ne bojijo se ničesar. Z navdušenjem in vstrajnosto se bodo bojevali dalje in od njihovega kulturnega delovanja jih ne bo odvrnilo niti to, da se jim zapirajo vrata rodnih hiš, da se ščuva na nje stariše, sorodnike in znance. Zavedali so se že prvega koraka in vedeli, da so z njim podrli za seboj marsikak mostiček. Nič ne de! Naprej gre njihova pot in nazaj se ne bodo vračali. Za blatenja, obrekovanja in smešenja v sovražnem časopisju se niti ne zmenijo, ker jim je razumljivo to strupeno sikanje, saj ve vsak, kaj dela gad, katerega vrat pride v precep. S stojičnim ravnodušjem pričakujejo še bolj originalnih nepošlenih sredstev, katerih se bo posluževal v tem boju njih sovrag.

To vse ne sme ostrašiti nikogar, ampak vsak kdor čuti s S. M. naj se pridruži njenemu gibanju in naj deluje v njenem smislu. Skupaj vse, kar čuti in misli, v resnici napredno ter svobodomiselo, skupaj! Združimo se tesno! Na boj v znamenju praškega kongresa z geslom: **Proč od Bima — ven iz cerkve!**

Spored kongresa.

Že v soboto 7. septembra je bilo na prijaznem žofinjskem otoku, kjer se je vršil v veliki dvorani kongres, vse polno delegatov iz najrazličnejših krajev. Prišli so sem, da se čim preje seznanijo s somišljeniki ostalih narodov in dežel. Za to je prišlo že istega dne zvečer do prijateljskega sestanka svobodnih misliteljev v mali žofinjski dvorani, kjer so se razven pozdravov, razrešile še nekatere nujne formalne točke in se tako olajšalo delo kongresnim dnevom.

Prvi dan.

Slavnostna otvoritev kongresa.

Vtis, katerega je napravila nedelja 8. septembra po 10 uri dopoludne, ostane neizbrisljiv v srcih kongresistov. Nad 3000 pristašev Svobodne Misli se je sešlo z vseh strani sveta, da bi manifestirali za največjo npravstveno blago ljudstva: za svobodo vesti, za osvobojenje posameznika, narodov in vsega ljudstva izpod jarma neresnice, krivice in hlapčevanja, za novi ideal človekoljubja, katerega namen je nesamo čutiti in govoriti o najrazličnejših etičnih principih, h katerim je ljudstvo v svojem razvoju prišlo, ampak

tudi te temeljne nauke izvajati in po njih živeti. Vsa velika dvorana je bila napolnjena do zadnjega kotička. Prve vrste sedežev so bile rezervirane tujcem, katerih je prišlo veliko število. Nekoliko minut po 10. uri je na dano znamenje zaigrala češka filharmonija vzneseno ouverturo Smetanove Libuše, ki je prevzela in ganila tuje in domače mnogoštevilno poslušalstvo in mnogim ženam kakor možem so stopile ob tem svečanem trenutku solze v oči.

Otvoritvene formalitete sta nato izvela red. Karel Pelant in JUDr. Th. Bartošek, in bili so enoglasno izvoljeni v častno predsedništvo: Za Slovence pesnik Anton Aškerc, od Francozov generalni tajnik Svobodne Misli, poslanec Léon Furnemont z Bruselja, za predsednika poslanec odvetnik Hubbard s Pariza za Francosko in vseučiliški prof. Hector Denis z Bruselja za Belgijo, za Čehe vseučiliški prof. dr. Fr. Krejčí, za Nemce dr. Gustav Tschirn z Vratislave, za Italijo prof. Ghisleri z Bergama, za Poljake red. Niemojewski z Varšave in za Španijo Odon de Buen z Barcelone.

V izvrševalno predsedništvo pa so bili izvoljeni: Dr. Bartošek za predsednika, pisatelj Zenker z Dunaja za I. podpredsednika, dr. Dražďák sa II. podpredsednika in za zapisnikarja Makovec in Riess.

Dr. Bartošek otvori nato češko, francosko in nemško kongres in se spominja umrlega predsednika francoske sekcije Svobodne Misli Marcelina Berthelota. Kongresisti so se na čast njegovemu spominu dvignili s sedežev.

Ko pozdravi v imenu kralj. glavnega mesta Prage mestni svetnik posl. Filip došle goste, da predsednik besedo univ. prof. dr. Krejčí-ju, ki otvori s svojim slavnostnim govorom pravo delovanje kongresa.

Dr. Krejčí:

Dovolite mi, da izrazim predvsem našim gostom svojo največjo radost, ker so si prišli k nam v češko Prago bratsko stisniti roke, da bi se ojačili v boju za najvišjimi ideali ljudstva. Najrajši bi rekel, da čuti to radost celi narod. Toda nečutim se opravičnega govoriti v imenu kogarkoli, kaj še, za celo češko javnost; in tudi češka sekcija S. M., ki mi je poverila častno nalego otvoriti delovanje tega kongresa, ni sestavljena tako, da bi reprezentirala narod, kakor smo tega vajeni pri drugih izrazih češkega navdušenja in mišljenja. Toda s tem morem potešiti sebe in zagotoviti svoje drage goste, da je naša radost nad njihovo navzočnostjo in za stvar Svobodne Misli mnogo večja, kakor onih, ki se s svojo prisotnostjo naravnost priznavajo njenim pristašem, in da bi jih bilo navzočih še mnogo več, ako bi si bili povsod svesti, za kaj se gre. Zato gojim trdno nadejo, da jih bode več, ko se pokaže tekom kongresovega delovanja stremljenje in namen Svobodne Misli v zadostni luči. Po našem iskrenem „dobro došli“ se bo razlegalo v najširših vrstah: „Hvala Vam, hvala, da ste prišli k nam!“

Zato mislim, da je prva naloga tega kongresa prispeti k spoznanju in zavedanju ciljev Svobodne Misli tako, da bi bile odstranjene ovire, katere stavijo nevednost ali pa zlobnost nasproti širjenju idej, ki jih propagiramo v prepričanju, da je od njihovega uresničenja odvisna boljša bodočnost ljudstva.

Vsaka misel, vsaka ideja ima svojo motorično silo, s katero se hoče uresničiti. Misel se ne rodi popolnoma jasna; misel je eksponent delujočih sil, ki vodijo razvoj posameznika in vesoljnega človeštva, je samozavesten članek v verigi vzrokov in posledic svetovnega dejanja. Misel vodi, žene in vleče k dejanjem in zato hoče biti svobodna.

Njena sila raste z množitvijo t. j. s tem, koliko glav obvlada, kajta ona druží svobodno, delavno energijo jednotlivcev v mogočen tok, ki ga obrača v smeri k svojemu uresničenju. Razodevati idejo, razširjati idejo, pomenja, jo množiti z motorično silo. Nerazumevanje, nepojmovanje in nevednost pomenja ohromenje misli oziroma njeno smrt. V tem je cel program združenja Svobodne Misli, v tem je objasnjen epitheton svobodna.

Pri nas je treba v tem oziru veliko delati, kajti ciljem Svobodne Misli škodi več nepojmovanje, kakor svestno zavračevanje se strani nasprotnikov. Vsled nepojmovanja nastane ravnodušje — mrtva točka v napredovanju idej k njihovem uresničenju. Ravnodušjezi se ne postavijo naravnost proti stremljenju Svobodne Misli, niso torej njeni neposredni nasprotniki in bi morda še protestirali, ako bi jih šteli med nje; toda kadar se gre za razširjevanje misli v tem smislu kakor sem omenil, tvori ravnodušje in netočnost družabno visoko postavljenih inteligentnih ljudi visok zid, katerega izrabljajo neprijatelji napredka za dobrodošlo oporo pri svojih napadih proti širiteljem ideje.

Tako je temu pri nas v znatni meri.

Za ideje, katere propagirati si je stavila Svobodna Misel za glavno nalogo, ni v našem narodu samo dosti razumnosti, ampak tudi mnogo navdušenja. Mali naš narod vidi in je od začetka svojega preporoda, katerega so ravno te ideje povzročile, videl v uresničenju onih idej poroštvo svojega obstanka, za katerega se bori po prirodnem pravu in v sili samopomoči; in bil je poučen vsled dolgega boja, da je le v naprednih idejah njegova rešitev in da pomenja nazadnjaštvo njegovo pogubo. To so mu propovedovali njegovi voditelji in so mu peli njegovi pesniki. In ako se v umotvorih pesnikov, katere so naučile Muze poslušati biti srce naroda, nahaja najpopolnejši izraz tega, kar oživlja dušo naroda: — torej hočete-li spoznati mišljenje našega naroda, spomnite se na njegovega najpriljubljenejšega pesnika, na Svatopluka Čecha. Njegove „Pesni sužnja“, napisane pred 15 leti v opravičenem gnjevu in svetem navdušenju, so pesniško konkretni izraz onih ciljev in snag, za katerimi stremi združenje Svobodne Misli.

S „Pesmimi sužnja“ je dobri genij priglasil naš narod že davno h kongresu Svobodne Misli, oziroma vsaj oni njegov del, ki representira bodočnost naroda.

In ako bi tisoči onih, ki so našli v plamtečih Čechovih pesmih, ki bijejo noizprosno po vsem, kar pripravlja našemu narodu pota k narodnemu nasilju, kapitalizmu, klerikalizmu, ako bi si ti tisoči vsaj domnevali enakosti svojih čutov s cilji Svobodne Misli, tedaj bi razumeli pomen svetovnega združenja enakomislečih ljudij in slavili bi z nami, — da govorim s S. Čechom — jutranjo zarjo boljše bodočnosti.

Ker se pa tega niti ne zavedajo, si puste prigovarjati od nasprotnikov Svobodne Misli, da je to bogve kakšno pustolovsko društvo prevratnih življev, ki hočejo samo svojim željam zadostovati, da je to družba ljudij, katerim se protivi vse, na čemur sloni sedanji družabni red, katerim ni ničesar svetega, kar ljubijo in nad čemur se navdušujejo drugi.

Ta smela obrekovanja so imela tim več vspeha, čim dalje je bilo neposredno delovanje Svobodne Misli, kar je samo ob sebi razumevno. Od tod oni grom v taboru našega nazadnjaštva, ko je bil po srečnem slučaju okolnosti preložen kongres v Prago. Ti dobri ljudje se namreč boje, da bi širša javnost ne zvedela resnice, da bi si tega strašila Svobodne Misli, katero so opisovali v najstrašnejših barvah, ne odgledala od blizu, da ne bi spolznile iz rok vajeti, za katere drže naše ljudi nazaj. Toda s tem svojim ropotom so napravili, kar bi se našemu pripravljalnemu odboru težko posrečilo, namreč preskrbeli so reklamo, za katero bi jim morali biti hvaležni. Opozorili so i ravnodušneže i nainvneže na shod. Naša javnost je sploh zvedavo napela uho — hoče slišati resnico — kar so ravno hoteli zabraniti. Torej povejmo:

Naj zve naša ravnodušna in nezaupljiva javnost in sploh vsak, kdor hoče zvedeti resnico o Svobodni Misli, da je temelj, na katerem stoji to združenje in na katerem hoče delovati dalje, čisto etične vrednosti, ki je povznešen nad vsako sumničenje in da je ideja, katere službi je posvetila Svobodna Misel svoje delo, najvišji npravstven princip, katerega spoznavanje je največja pridobitev za blagor ljudstva na cesti zmot.

Naša zvezda voditeljica je ideal humanitete (človekoljubja), enakosti in bratstva vseh ljudij in v oni povznešenosti, kakor so jo razumevali, ljudstvu oznanjevali, za njo trpeli na križu in grmadi največji duhovi, gledajoč v proroškem navdušenju v bodočnost, ki je tudi za nas dosedaj še daleč — daleč. Svobodna Misel je v službi npravnosti (morale) in največjih idealov ljudskega dobra in resnice. Proti svojim obrekovalcem se zabranimo s čistim npravstveno-bliščečim se ščitom in pravimo, da oni, kdor bi ga i najneznatnejše oskrnil, ni pravi somišljenik Svobodne Misli.

Ta zavest pa nam daje pogum in samozavest. Kajti, kdo bi se drznil zanikavati pravost našega principa, katera vera, katera država, kateri narod, kateri stan, kateri posameznik bi si upal ovreči princip humanitete, kdo si upa podcenjevati, osmeševati, principijelno pobijati cilje, za katerimi stremi npravnost?

Svobodna Misel ima npravstveno sankcijo — v tem je nedotakljiva. Njen princip ne strpi izgovora in vzamete-li katerokoli točko programa tega kongresa, položite nanj merilo npravnosti in uvidite, da je logična posledica splošno znanega principa. V imenu npravnosti se torej ne da nastopati proti Svobodni Misli.

Zato tudi ne prihajajte nad nas z zofizmom, da razdiramo vero in razdirajoč vero, da razdiramo npravnost.

Prvič nam ni vera in cerkev eno in isto in kar pravimo o duhovščini in njenih naukih, ne velja o veri in drugič ni nam vera in npravnost eno in isto.

Ne smatramo torej vernosti, vere v gotove predstave za neobhodno potreben pogoj npravnosti in stavimo npravnost višje kakor vero, kajti npravstven mora biti človek tudi, ako nima vere in npravstven more biti tudi brez vere.

Dosledno torej sodimo, da nima nikdo pravice zahtevati od nas v imenu npravnosti, da bi verovali, kar nasprotuje našemu razumu in da bi svoje življenje brezpogojno vmešali v forme cerkvene ustave, ki se ne skladajo z našim življenjskim nazorom in da bi od zibelke pa do groba čute in mišljenje podvrgovali kontroli znalcev posmrtnega življenja — domišljavih znalcev. Ako nam ne imponira trditev o nadnaravnem poslanstvu duhovništva, ako nočemo, da bi se med nas in našega boga, naj si ga že predstavlja kdo kakorkoli, vmešaval posredovalec, iskajoč v tem svojo preživo, ne razdiramo s tem vere in ne razdiramo npravnosti.

To so le posledice našega pozitivnega svetovnega naziranja, našega stališča, katerega npravstvena vzvišenost je nesporna.

S tem se ravno razločuje Svobodna Misel od drugih, recimo platonskih priznavalcev temeljnega nauka humanitete in v tem je tudi *raison d'être* (opravičenost obstoja) tega združenja, ki hoče, da bi bil ta nazor izveden v vseh svojih posledicah. To je spodtikajoč kamen! Krasen nazor imajo v ustih, toda njegovih posledic se boje, nočejo, da bi prešle besede in dejanja in sicer zato, ker je njihova korist vtrjena ravno v naprostju tega nazora. Humaniteta je namreč: svoboda, enakost in bratstvo vseh ljudi. To se glasi zelo simpatično, dokler ima človek na misli samo sebe med vsemi temi; vsak egoist (sebičnež) se priglasil z obema rokama k deležu iz tega, kar daje človekoljubje (humaniteta) vsem, se drži tega principa in se nanj sklicuje, dokler ima iz njega korist sam. Toda kadar se gre za druge ljudi, za drug narod in kadar zahteva dosledno spolnovanje principa žrtve na lastni moči, odreči se vsakojakih privilegijev in ugodnosti, ki slede iz predpokladane neenakovrednosti ljudi, narodov, neistoveljavnosti izobrazbe itd., tu se protivi egoistična stran ljudske narave in najdejo se protivzroki in princip humanitete bi bil ravno tam, ako bi se ne našlo dobrohotnežev, ki se potegujejo zanj združivši se v organizaciji Svobodne Misli.

Iz takih humanistov se rekrutirajo največji neprijatelji Svobodne Misli in proti njim je svetovna organizacija Svobodne Misli

potreba. Posledice principa humanitete moraje biti izvedene; v tem je smisel razvoja, ki gre s postavno potrebo naprej. Nazadnjaštvo je ravno pravi prevratni živelj v družbi, ker vklepa energijo gonilnih sil in jih gromadi k izbruhom, kojih nasledki so grozni. Z njimi ravno strašijo sovražniki napredka dobre ljudi, da bi jih obdržali v pokornosti za svoje separatistične koristi. Slikajo jim grozo revolucije, stavlajoč jo kot posledico širjenja principa svobode in enakopravnosti vseh ljudij, s katero se podkopava spoštovanje do avtoritet, od katerih milosti je odvisna sreča nižje stoječega človeka in ki ima baje edino obdržati nizko obzorje ljudstva in ga tako lahko obračati svojevoljno v korist celoti.

Temu izbruhu pa se lahko ogne, ako se odstrani to, kar vklepa energijo — torej v družabnem razvoju, da se odstrani nazadnjaštvo — in ako skrbi za to Svobodna Misel, tedaj nezasluži, da se jo razkričava za prevratni živelj. Nasprotno, čim več ljudij je zbranih v njenem združenju, čim več jih je prešinjanih s temeljnimi nauki Svobodne Misli, tem večja je gotovost mirnega razvoja.

Poslanstvo Svobodne Misli je poslanstvo miru, kajti boj, katerega vodi proti nazadnjaštvu, je boj idej in glavno njegovo sredstvo je propagiranje principa humanitete in njenih posledic. Ne z gmotno silo, ampak s silo misli ima biti premagano, kar stoji na poti napredku, npravni oplemenitosti ljudstva, da bi si samo iz sebe, s svojo odločitvijo vredilo pogoje blaženega življenja. Za tem stremi Svobodna Misel, s tem se zadovoljujejo njeni pristaši v prepričanju, da to privede naposled k preobratu današnje človeške družbe, ki očitvidno ne zadostuje s svojo organizacijo zahtevam temeljnega nauka humanitete.

Nobena država se nima bati Svobodne Misli, oziroma idej, katere skuša razširjati, istotako tudi ne nobena dinastija. Oblika državne organizacije je v etičnem oziru postranska stvar, za duha, ki vlada, se gre. Od njega je odvisno, da bi se kakoršnakoli državna oblika prilagodila zahtevam principa humanitete; ideja more istotako ovládati vladarje kakor izvršujoče organe vlade in parlamente; v republiki zadobe lahko nazadnjaki premoč in krona lahko zopet diči čelo vladarjevo, prešinjena z duhom človekoljubja.

Čut udanosti je, ne bi da stvar psihologično razpravljaj, spojliv s stališčem svobodnih misliteljev, in pravim, da je ž njim združljiv celo prej kakor s stališčem onih, ki denuncirajo Svobodno Misel z neudanosti; kajti, kar hočejo svobodni mislitelji, povedo odkrito in naravnost in česar ne reko, tega tudi nočejo, kar se pa o njihovih denuncijantih ne da trditi.

Taktika Svobodne Misli obstoji torej v propagiranju humanitetnih idej. S tem jih vzdiguje z abstraktne višine do sfere resničnega življenja, kjer lahko delujejo. zgostuje njih učinkovanje in dela s tem, kar mi imenujemo javno mnenje, močan tlak na voljo onih, ki se protivijo priznati nasledke iz egoističnih vzrokov. Da ima javno mnenje mogočen vpliv na delovanje jednotlivca, je dovolj znano in psihologično popolnoma umevno. Človeku, ki je odvisen od družbe, ne more ostati sodba ostalih členov brez pomena; pridob-

biti, oziroma celo izsiliti soglasje bližnjih je neobhodno potreben pogoj njegovega uspeha in merilo opravičenosti njegovih del. Javno mnenje je kazalec stopnje nravnosti, na kateri stoji ta ali ona družba, in človek, ki živi v tej družbi, mora biti vsaj toliko nravstven kakor je ona.

Seveda javno mnenje ni vedno izrazom najvišje stopnje morale, vsakovrstni predsodki spremljajo tam vlado in moralni nauki so seslabeni v svojem učinkovanju vsled skalenega javnega mnenja. Človek v resnici moralen, prešinjen skozi in skozi s principom humanitete, ne potrebuje skrbeti za javno mnenje, imajoč v svojem prepričanju, v vesti direktivo svojih dolžnostij in del. Tlak javnega mnenja more biti in je često nemoralni in tu je nravstvena dolžnost, se mu upreti in delovati proti njemu.

Vendar javno mnenje je tu vedno in gre se za to, da ga vporabimo v prosep moralnih temeljnih naukov, vporabiti ta tlak tako, da bi postali čisti moralni nauki javno mnenje.

Na ta način gre Svobodna Misel naprej in njen mednarodni značaj njene korake še pospešuje. To si povemo lahko z zadovoljstvom, da je ta tlak dosti močan in da nese štirinajstletna delavnost kljub vsem bagateliziranju in obrekovanju plodnosne sadove. Ravno zgodovina našega kongresa je jasen dokaz, da je Svobodna Misel odlični činitelj. Jaz mislim namreč, da je že to, da se kongres ni smel vršiti v Budapešti, da se vrši torej na našo veliko radost v Pragi, na vsak način vspeh Svob. Misli. Kjer zapirajo pred njo vrata, tam se je boje in to nas more napolniti le s samozavestjo. Poznavajoč razmere v ogrski državi si lahko mislimo, česa se boje in v svesti si etičnega temelja svojih stremljenj, lahko sodimo, da vzrok, ki je odvrnil kongres iz stolnega mesta svetoš Stefanske krone, ne obstoji pred moralnim tribunalom. Bode to zmaga ideje humanitete, ko se bo mogel kak prihodnji kongres Svobodne Misli vršiti v Budapešti — kar želimo, da bi bilo prav kmalu.

Ta okolnost pa, da je naša vlada dovolila kongres v Pragi, je sicer izgovor proti ogrski vladi z ozirom na njene narodnostne razmere, vendar tega ne nameravam razkladati s tem namenom, da bi pokazal silo humanitetnih idej, ampak v tem vidim ravno uspeh Svobodne Misli, da se je pokazalo vse nasilje klerikalnega nasprotnika onemogočiti kongres v Pragi, brezuspešno. Vem, da vlada ni tega storila nam Čehom na ljubo, vendar nimam pomislekov hvalno omenjati to razrešitev, ako pomislim na bodočnost. Klerikalni nasprotnik je zli in najnevarnejšega ga dela ravno spojitev z državno močjo. Na programu kongresa je tudi ločitev cerkve od države in druga vprašanja tikajoča se tega razmerja (svobodna šola, nerazdružljivost zakona). Svoboda o teh stvareh razpravljati, nam je velik porok, da država ni isto s katoliško cerkvijo, kar pomenja pol zmaga naprednih idej.

Visokospoštovani zborovalci! V tem povznešujočem trenutku, ko nam plava v mislih ideal boljše bodočnosti ljudstva, moram omenjati okolnost, ki bi mogla našo radost ogroziti. Predbojevniki

enakopravnosti in svobode vseh ljudi so se sešli tu, na ti klasični zemlji narodnostnega boja. Inter tela volantia (med letječimi strelami) se bo vršil shod svobodnih misliteljev. Narodnostni boj popolnoma nasprotuje pojmu humanitete in ne spada v sliko bodoče, na tem principu organizirane družbe in je nekaj, kar mora biti premagano s silo ideje humanitete. Princip je vendar jasen in njena posledica — tako sama ob sebi umevna, da se formula k odstranitvi neblagega boja teoretično sama razvije. Glasi se: Brezobzirno pripoznanje in izvedenje enakopravnosti v istem smislu, kakor je izvedena z ozirom na posameznike. To je etična potreba in vsak pristaš Svobodne Misli prizna, da se motivi, ki podpihujejo narodnostni boj, nikakor ne dajo opravičiti. Potrebno je torej dosledno se držati principa morale, da ima namreč vsako bitje, ki si je svesto svoje eksistence, pravico se dalje razvijati po svoji individualiteti. Vsako bitje se skuša ohraniti pri življenju, sledeč pri tem večnim neizpremenljivim in neznanim zakonom, po katerih se ravna gibanje vsemira; in ako se je bitje tega svesto, je to izraz transcendentne potrebe, da ima živeti. Kdor mu v tem brani, dela proti večnim zakonom. To velja tudi o socijalnem bitju, o narodu: pravo živeti in izživeti ne more nobenemu narodu nikdo odrekati.

K temu se pa pridružuje okolnost, da je ekzistenca socijalnega bitja, torej i naroda, zavisna od vesti njegove družbe. Dokler traja ta, narod živi. In na svetu je ni moči, katera bi mogla ta čut, ki ga mi nazivamo narodnost, odvzeti. Samozavesten narod je lahko zatiran, tlaččen, toda ne raznaroden. Ni-li torej, ako se oziramo na te resnice, boj dveh samozavestnih narodov nesmisel? Ni li zapreka na poti do boljše bodočnosti ljudstva, ki se da pa lahko odstraniti? Ali ni to nekoristno razburkanje duševne energije, ki bi se lahko porabila v dosego skupnih ciljev? Vem: Odpori in praske bodo vedno med narodi; toda boja na življenje in smrt, boja za obstanek — med izobraženimi bi se mi morali sploh sramovati izgovarjati podobne besede.

Gojim torej gorko željo, da bi ta shod, ki je združil privržence obeh narodov, ki vedejo med seboj boj, da bi ta shod, pripomogel pomirjenju nasprotstev, tako da bi se vrnili pristaši Svobodne Misli kot apostoli miru med svoj narod.

Torej pristopite k delovanju v zavesti, da je vsaka vaša beseda, ki prihaja iz globine prepričanja o moralni vzvišenosti vašega poslanstva, žarek, ki razganja temne oblake predsodkov in naznanja lepšo bodočnost sploh. Vzprijemite še enkrat zahvalo, da ste s svojo navzočnostjo pokazali, da tudi v narodnostno individualnih streljenjih malega naroda, kakor je, naš ni razlike med interesom celega izobraženega sveta.

Ko se je poleglo burno ploskanje in odobravanje, je predstavljal dr. Bartošek univ. prof. Hectorja Denis-a. Ko se je pokazala karakteristična glava bruseljskega profesorja na tribuni, se je odzvalo novo ploskanje po dvorani. Prof. Denis je nato v daljšem govoru referiral v delovanju S. M. in o novi enciklopediji. Njegov zanimiv govor objavimo v celoti prihodnjič.

Tako je bil izpolnjen prvi del slavnosti. Na to so se pa priglasili k besedi razni inozemski delegatje, ki so prinesli srčne pozdrave svojih somišljenikov v domovini.

Prvi je pozdravil manifestante španski delegat Fr. Ferrer, politični mučenik španske persekucije, za njim pa je spregovoril generalni tajnik S. M., poslanec Furnemont. V svojem govoru naglašja pomen organizacije S. M. in razklada pregledno delovanje S. M. po raznih deželah in državah Evrope in Amerike.

Ker je došlo na kongres nebroj pozdravnih brzojavk in pisem od najrozličnejših društev in posameznikov, je prebral red. Myslik samo nekatere najvažnejše pozdrave (pisateljsko društvo Máj, pesnik in pisatelj Machar, prof. Karéjev, osrednje društvo čeških zdravnikov, prof. Haeckel, pisatelj B. Wille itd.).

Na to so se predstavili še razni delegatje in pozdravili zbrane kongresiste: Dr. Gustav Tschirn z Vratislave, Beauquier s Pariza, pesnik Aškerc, Daubenfeld z Luksemburga in Froewein z Amsterdamu. Za Poljake je govoril red. Niemojewski z Varšave, za Madjare dr. Haranyi z Budapešte, za Litvance je pozdravil shod deleg. Boczkowski, za Hrvate dr. Wodwařka, za Svico dr. Carmin, za Nemce Schoeller in za Argentinijo delegat Sonza z Buenos Aires, kjer je bil lanskega leta kongres S. M.

Red. Myslik zopet naznani, da je poslal mestni svet lyonski brzojavni pozdrav, ki je ravno kar došel. Na to pozdravi poslanec dr. Trylovsky s Kolomyje shod v imenu 30 milijonskega tlačenega naroda Rusinov. Odhajaje s tribune sta si krepko stisnila s Poljakom Niemojevskim roke. Pisateljica Ida Altmanova z Berlina pozdravi svetovni kongres v imenu naprednih žen, ki se hočejo nevstrašeno boriti za ideje S. M.

Kot poslednjemu govorniku je dal predsednik besedo delegatu rimskemu, kjer je bila prvič zastopana avstrijska S. M., prof. Ghisleriju.

Ker se je bližalo že drugi uri popoldne, je sklenilo predsedništvo zasedanje zaključiti in dalo sklepno besedo zastopnikoma nemške in češke sekcije S. M. Naj navedemo tu le par besed češkega zastopnika sekcije S. M. Karla Pelanta:

Ne morete si misliti, kako velik je uspeh tega kongresa v Pragi. V dveh mesecih nevtrudljivega dela smo dobili skušenj za več kakor deset let, skušenj, kakoršne ima malo kdo. Kakor plastična mapa se je razgrnila pred nami vsa češka družba.

Naučili smo se poznavati korporacije, društva, urade in vse vrste do nevslužbenega delavca. Našli smo množico nepomembnih ljudi, a našli smo tudi veliko poštenih ljudi. Splosni pogled na plastično mapo češke družbe, kakor smo jo mi spoznali, je radosten. Od najvišjih uradov do proletarijata, povsod smo zastopani. Zato se kar najsrčneje zahvaljujemo vsem, ki ste prišli na kongres. Hočemo sedaj tem silneje delati, delati neumorno, da bi bilo opravičeno geslo: Češki narod je bil za husitskih dob, češki narod bo vedno predbojevnik humanitete!

Češka filharmonija je na to zaigrala marseilleso in internacionalo, katere je poslušal kongres stoji. Tako je bilo končano zasedanje prvega dne.

Popoldne je bil na Letni koncert na čast kongresistom, zvečer pa v Narodnem divadlu slavnostna predstava „Prodane neveste.“

Drugi dan kongresa, 9. septembra.

Svobodna šola in Svobodna Misel.

Predsednik dr. Bartošek otvori zasedanje ob 1. uri popoldne. Kongres protestira ogorčeno proti nasilstvom, ki se gode v Prahaticih v trenutku, ko so se sešli delegati vseh evropskih narodov v Pragi, da bi edino razpravljali o svobodi mišljenja na političnem, socijalnem in gospodarskem polju. Nemški delegat Hütter z Liberc predlaga sledečo resolucijo:

XIV. svetovni kongres Svobodne Misli v Pragi izraža svoje obžalovanje nad dogodki, ki se gode v istem času, ko si prizadevajo uveljaviti zastopniki Svobodne Misli vseh civilizovanih narodov skupno kulturne in duševne interese ljudstva, svobode in napredka, da se namreč avstrijski narodi, zlasti Čehi in Nemci na neodgovoren način uničujejo in mirni kulturni ter duševni razvoj rušijo.

XIV. kongres S. M. obsoja najostreje vsaktero stremljenje, naperjeno k zatiranju manjšin, zlasti pa obsoja zadnje dogodke v Prahaticih, kajti tako se onemogoči vsak boj proti nazadnjaštvu in klerikalizmu, pripravlja pa se pot najhujšemu sovražniku vsega duševnega razvoja — ultramontanizmu.

Ko izjavi češki delegat posl. Vaněk, da se strinjajo tudi češki udeleženci z resolucijo, je bila enoglasno sprejeta.

Nato se preide k dnevnemu redu in prvi referira **dr. Bartošek** o Svobodni šoli in Svobodni Misli:

„Ni moja naloga, da bi v današnjem referatu popolnoma razložil vprašanje, kaj je Svobodna Misel; hočem podati predvsem kulturni pomen S. M. pri nas. Ne zanikujmo, da je, čeprav deluje češka sekcija S. M. na Češkem čez dve leti, šele ta svetovni shod obrnil primerno pozornost javnosti na naše gibanje. Do te dobe je češka javnost malo znala o S. M., jo podcenjevala ali pa nepravilno razlagala naše delo. Ta kongres ima pri nas predvsem propagatorični pomen, S. M. se širi v celi svoji sili med ljudstvo, toda mi nočemo prepričevati z avtoritetami, z imeni oseb, udeleženih na tem shodu s cele Evrope in Amerike, ampak z dokazi in vrsto programatičnih referatov.

Svobodna Misel je skozinsko kulturna sila, naravni razvoj in kulturni napredek je edini njen cilj. Povem pa tudi takoj, kaj S. M. ni. S. M. ni politična stranka, politična moč ni njen cilj, ni nikako revolucionarno gibanje, ki bi povzdignivši se do gotove moči hotelo zatreti nasilnim potom družabno življenje, S. M. ni dalje samo negativno in vse uničujoče gibanje, ki bi stremilo edino

le po odstranitvi vseh do danes ohranjenih ostankov stare kulture. Naj se bojuje S. M. proti cerkvam in njenim verskim naukom, ne dela tega z frivolitete, sovraštva, ne posmehuje se prištamem starih nazorov tako kot odrastli nazorom otrok, marveč razširja propagando mirno in vestno ter tako razorožuje nasprotnike ter sili k mišljenju.

Nikdo ne more tajiti, da živimo v veliki krizi ne samo verski, ampak tudi gospodarski, politični in socialni. Naša kultura ni enotna, v današnjem človeku se združujeta popolnoma neharmonično stari in novi svet. Primerno izobražen človek v prvi polovici dvajsetega stoletja je racijonelno sin svoje dobe, ne veruje v dogmata, naj si bodo verska ali politična ali drugačna, toda njegovo znanje in nevera je samo teoretična, življenska praksa pa ostane napram temu stara. In tako sledi v teoriji modernimu bojovniku, v praksi pa zagovornikom minulosti, ker se ravno boji, da bi si to priznal, da bi analiziral svoje stanje. Duhovniki — vsaj ti, ki so idealni in naivni — nastopajo proti verski mlačnosti in površnosti, ki se vedno krepkeje razširja tudi v njihovih vrstah, mi moderni ljudje pa očitamo svojim sovrstvenikom ono neodločnost in dvojnost. Vsesplošno prepričanje vlada torej, da je današnje stanje človeške družbe nezdravo ter trajno nemogoče. Medtem ko hočejo naši nasprotniki oživeti minuloost in zato dosledno, kar vidimo pri obeh silabih papežev Pija IX. in X., zametujejo predvsem moderno svobodno racionalistično vedo, ki uničuje srednjeveško stavbo, stremimo mi svobodni misleci, da se izkopljemo iz tega škodljivega stanja, toda ravno na nasprotni način, namreč da odstranimo vse zastarale kulturne ostanke, da sezidamo kulturno harmonijo na modernih principih, na modernem svetovnem nazoru. In to je ravno glavna naloga S. M., da deluje v dosego te kulturne harmonije, izvesti ono kulturno asanacijo, ki obstoji v odstranitvi razdirajočih in življenja nezmožnih družabnih organizmov ter sezidati nove, čile in zdrave naredbe, ki odgovarjajo našemu današnjemu nazoru o svetu: hočemo torej, da se spozna resnica teoretično, hočemo pa tudi, da pride resnica tudi v praksi do veljave v vseh življenskih strokah. Srednje izobražen človek plava takorekoč med obema nazori. V teoriji prevladuje moderna znanost, v življenski praksi pa vera. Ta razpor med znanostjo in življensko prakso je najhujša kulturna napaka naše dobe. Zelo mali uspeh bi bil, klicati le po znanosti, po množini znanosti: važnejša je praktična aplikacija o življenju, ki nam je pa dosedaj, vsaj na socialnem in npravstvenem polju manjka. Na drugi strani pa ne zadostuje samo, da se bojujemo proti dogmatom, vražam itd., da pa pustimo nedotakujene one institucije, ki so neposredna posledica prejšnjih. Primer: Zavrgli smo cerkveno avtoriteto, ne verujemo v papeževo nezmotljivost, naše šolstvo in naša vzgoja pa so popolnoma mirno obdržale zavrženi princip.

Ni se nam treba bojevati danes z vso silo proti zastarelim nazorom, cerkvenim pojmom in dogmatom, proti starim vražam v čarodejnice, v katere je nekoč verjel pri nas celo Terezijanski

kazenski zakonik, kajti tega danes itak nikdo ne verjame; te zmote, katere so odstranjevali naši predniki, mučeniki nove dobe, ki so skozi stoletja pred nami trpeli, umirali in zmagovali v boju proti vražam, moderna veda pa mirno in varno uničuje eno zmoto za drugo, eksistirajo edino še v zanemarjenih vrstah družbe, oziroma pri onih, katerih eksistenca je zavisla na njihovem obstanku. Vajnejše in pretežno večje delo nas čaka pri laicizaciji našega življenja, pri odstranitvi oziroma pretvoritvi gotovih življenskih navad in družabnih naredeb. Ni torej niti edina, niti glavna naloga S. M., da bi si ljudstvo širilo svoje obzorje v teoretičnem spoznanju ali da bi se veda in znanost popularizirali, ampak praktična laicizacija družbe, trudeč se, da bi ljudstvo opustivši srednjeveške nazore opustilo tudi navade, izvirajoče iz teh nazorov; dalje, da se izločijo iz naših zakonov določbe, ki so zakonita konservacija takih navad in običajev. Ljudje nosijo svoje otroke h krstu, dajo se cerkveno pokopavati, plačujejo maše, proslavljajo znamenitejša življenske dogodljaje po cerkvenem obredu, a ne zato, da je to zahteva njihove vere, ampak iz gole navade, kajti, ako bi se ravnali drugače, bi bilo „nespodobno“, „pohujšljivo“. Proti takim navadam propagira S. M. in se trudi o večjo odkritost in odločnost v življenju v dvojni smeri: deloma skrbi, da se ljudstvo нравstveno vzgoji, da se njihov čut za resnico, zamorjen s cerkvenim formalizmom, zopet vzbudi, da spozna, da je nečastno in nemoralično, stalno menjati značaj; dalje, človek mora, ne samo resnico spoznavati, ampak tudi priznavati, se ne sramovati, ako smejo ostati samo v cerkev verujoči njeni člani in se udeleževati njenih obredov; kratko, da mora človek, ki ne veruje, izstopiti iz cerkve, da tako ne podpira niti kot formalni član vsesplošno škodljive inštitucije; na drugi strani delujemo tudi v pravniškem in družabnem oziru na to, da se prizna pravo jednotlivčevu, da sme z besedo in dejanjem pokazati svoje pošteno prepričanje, ne da bi mu odkritosrčnost in resnicoljubnost prizadeli kake škode. Delujemo torej na vse strani z združenimi močmi na to, da more vsakteri posameznik popolnoma svobodno izražati svoje prepričanje, kar se nikomur ne krati njegov prava, naj si tudi ni naš pristaš. Toliko o uzakonjenih navadah. Srednjeveške prežitke pa, ki so zakonitim potom vpeljani, skušajmo odstraniti s tem, da se bojujemo proti dotičnim zakonom in zahtevajmo njih spremenitev. Zlasti so to tri legislativna vprašanja, za katerih razrešitev stremimo v sedanji dobi: svobodna šola, civilni zakon in ločitev cerkve od države. Te točke smo stavili v program tudi pri zadnjih državnozborskih volitvah. Niso pa to edine zahteve, ki jih imamo napram zakonodarstvu naše države: ni namreč mogoče naštetih vseh legalnih cerkvenih privilegij pri nas, duhovniki na prižnicah uživajo v mnogem oziru večjo imuniteto kakor govorniki v parlamentu, brani jih cela vrsta kazenskih paragrafov, sežiganje mrličev se pri nas ne dovoljuje itd. itd. Skrbeti moramo za spremenitev vseh zakonov, tičočih se teh vprašanj. Poleg spremenitve zakonov se mora spremeniti tudi uradniška praksa, ki sega pri branitvi cerkvenih interesov mnogo dalje nego

zakon sam, da, kjer zahteva korist Rima, pride celo z zakonom samim v nasprotje. Zakon dovoljuje npr., da se sme vedo svobodno gojiti; učinite li pa tako, pridete prav hitro pred protnike. Po zakonu se ne sme nikogar siliti, da bi izpolnjeval dolžnosti kake cerkve, toda kdor se ne odkrije pred katoliškim obredom, pride v zapor. Ne zadostuje že tiho legislativno delovanje v parlamentarnih odsekih, ampak treba je odkrito in odločno zahtevati od varuhov zakonov, da je zakon družabni dogovor, katerega morate izpolnjevati obe stranki, ali pa nobena.

Povedal sem, da stremi S. M. po kulturni harmoniji v našem ljudstvu s tem, da odstranjuje polagoma vse zastarele in kulturno mrtve srednjeveške prežitke, h katerim prištevamo celo organizacijo in vedo pozitivnih cerkva. Proti njim delujemo pri odrastlih s tem, da jim prirejamo predavanja in nudimo raznovrstno čtivo, toda naše delovanje ne bo doseglo tako dolgo nikakega primernege vspeha, dokler bo izročena šola nasprotnikom S. M., dokler se bo poučeval veronauk na prvem mestu in dokler bo odločeval na ostali pouk. Na eni strani so pri otroku prvi vtisi tako silni, da se že kot odrastli oprostijo zelo težavno njih zunanjega vpliva (s čimur se zgubi nepotrebno mnogo življenske energije), splošno pa se ne oprostijo latentnih vplivov; na drugi strani pa ni izvenšolska vzgoja nikdar tako sistematična in temeljita, da bi zamogla škodljivi vpliv cerkve v šoli popolnoma paralizirati. Cerkve vidijo danes svoj nezogibni padec, zato ne molijo že toliko k bogu, ampak konkretnje k — policiji, zato tudi pričenjajo bolj vneto propagirati med slabimi in nezmožnimi na deželi in med otroci. Fiziološka nemogočnost bi bila, ako bi jim hoteli iztrgati iz njihovega vpliva omenjene odrastle vrste ljudi, toda otrok jim ne smemo pustiti, kajti otroci so — naša bodočnost. Te moramo intelektualno oborožiti za življenje, moramo jih varovati vseh škodljivih vplivov — zato naš boj za Svobodno šolo. Ne smemo pripustiti, da bi se otroci silili k verovanju raznih babilonskih pravljic poleg ali celo mesto moderne znanosti, da bi se razvoj njihovega razuma oviral z razkladanjem in vsiljevanjem različnih cerkvenih nerazumljivih tajnosti. Pa kako pozitivno stališče naj zavzamemo napram poučevanju religije? Se mora o religiji sploh molčati ali pa učiti, toda kaj? Jo moramo nadomestiti, a s čim? Moje prepričanje je, da na ljudskih šolah ni potreba poučevati verskih naukov že vsled tega ne, ker jih otrok ne more pojmiti. Tudi jih ni treba nadomestiti, čeravno ne tajim, da nekaj v šoli manjka, da pa je to popolnoma srednjeveška navada, da se razkladajo otroku pri odhodu iz šole v praktično življenje raznovrstni detajli o izmišljenem posmrtnem svetu, ne pove pa se mu niti besede o istinitem svetu, o tem, kaj se bode od njega kot človeka zahtevalo itd. Toda tudi o verstvu se ne sme v šoli popolnoma molčati. Mislim namreč višje šole, zlasti univerzitet. Gotovo ni častno, da je v dobi, ko stremimo po laicizaciji najnižjih šol, na univerzi teološka fakulteta, ki je še celo ena prvih univerzitetnih fakultet. V istini so imele in imajo še cerkve velik vpliv na kulturno življenje ljudstva in da je zato potreba njih

razvoj in vpliv nepristransko znanstveno preiskavati in ocenjevati. Toda raziskavanje in razlaganje je prepuščeno edino le — teologiji. Za nas je samo obsebi umevna zahteva, da se teološka fakulteta odstrani, treba pa je delovati tudi pozitivno: študirati znanstveno in nepristransko celi razvoj in vpliv cerkve. In ko bode tudi ta tajnost od strokovnjakov razjasnena, tedaj šele izgubi cerkev ono mistično slavo, ki jo ji gradi ljudska nevednost.

Končam naštevati kulturno nalogo S. M. ter spregovorim še o naši organizaciji. Kdo mora pravzaprav izvrševati vse te naloge? Iz katere družabne vrste, iz katere politične stranke se rekrutirajo pristaši S. M.? Odgovor na to dobimo, ako premislimo, kako je bil naš kongres v javnosti pozdravljen. Nočem kaziti slavnostnega navdušenja, toda okolnosti nas pouče, da moremo računati samo na sebe. S. M. ne potrebuje krasno urejene zunanje organizacije, ne potrebuje molčeče množice, potrebuje pa delavcev, sobojevalcev, katerih pa ima že danes v vseh državah na celem svetu izmed vseh družabnih vrstev ljudstva. Ta naravna, tiha, a tem silnejša organizacija prepreda kmalu celi svet in njena zmaga je samo vprašanje kratke dobe, ako bode vsakdo izmed nas stal na svojem mestu ter spoľnjeval svoje dolžnosti.“

Po govoru, kateremu je sledil burni aplavz, pozdravi kongres v imenu francoske federacije S. M. delegat **Delarue**:

Spomni se umrlega Berthelota, slavnega svojega rojaka svobodomisleca ter pozdravi češki narod, ki je prvi izmed evropskih narodov vzdignil prapor revolte proti papeški tiraniji. Francozi so danes prvi, ki so izvedli ločitev cerkve od države. S. M. ne bode v bodoče obstajala v protiverski propagandi, ampak se bo posvetila propagandi za občne ideje; nepriznavajoč se k določenemu nazoru, ampak bode uvaževala vse nazore, da najde resnico; s tem pa ne bo delovala samo za našo deželo, ampak za celi svet.

Njegov iskreni pozdrav je bil od vseh iskreno sprejet; takoj nato je sledil referat pisatelja **E. V. Zenkerja** o vplivu cerkve v šoli:

Delovanje cerkve v šoli je enako negativno, kot njeni vpliv v državi; cerkveni vpliv v državi prevrča zakone, cerkveni vpliv v šoli povzroča ravno nasprotni namen, ki bi ga morala imeti šola; obojno delovanje se kaže v taki luči, kakor da bi cerkev hotela izvati samo kulturni boj; ga li pa hoče imeti, se ga pa tudi mi ne bojimo. Cerkev podpira svoje stališče v šoli z zakonom, ki stavi za cilj šole versko-nravstveno vzgojo. Dobro, ali kaj pa je to, religija? Religija ni, vsaj brezpogojno ne, taisto z raznimi vražami in prevarami, enako ne z raznimi zastarelimi navadami, obredi in običaji, z nerazumnostjo in svetohlinstvom. Vzgoja v šoli mora biti npravstvena in sicer v smislu socialne morale, odgovarjajoče potrebam današnje človeške družbe; ravno zato pa ne more biti cerkvena, kajto cerkvena vzgoja nima z današnjimi potrebami prav nič skupnega: ustreza samo željam rimskih klerikalcev po vladanju ter se opira na nazore, ki so nastali enkrat v prehistorični dobi. Cerkveno delovanje in njega cilj je karakteri-

ziral govornik dalje z mnogimi posnetki iz natančnega poročila pedagogično-katehetskega kursa, katero je izdala klerikalna Leo-Gesellschaft l. 1905. Tako piše tam P. H. Giese v članku o verstvu in strokovnih šolah med drugim tudi sledeče: „čudeži se gode do sedaj, a vendar mladi ljudje ne verujejo niti v cerkev; zato bi bilo želeti zbirko takih historično utemeljenih čudežev“. Dalje izvaja del. Zenker, da vzgoja, ki se naslanja na take nazore, gotovo vpliva na razum, pa se vkljub temu vpeljuje celo v strokovne šole. Cerkvena vzgoja v šolah podira naravnost temeljne državne zakone, kakor tudi šolske; in ravno v prvi vrsti se borimo za vprašanje: veljajo li ti zakoni, ali se mora res vse prepustiti vatikanski samovolji, jezuitizmu in klerikalni nadvladi.

Nato nastopi predsednik osrednjega odbora učiteljskih društev **J. Černý** ter pozdravi kongres v imenu večine čeških učiteljev ter se bridko pritožuje, kako nesvoboden je učiteljski stan, kateremu se odreka najprimitivnejše državljanske pravice, kateremu se grozi z izgubo eksistence, ako se udeleži kongresa. Potem referira o svobodni šoli ter poda resolucijo, ki je bila poslednji dan kongresa enoglasno osprejeta.

Za njim je referiral redaktor glasila belgijskih svobodomislecev **Eugène Hins**, starček, a govoril je z mladeniškim temperamentom pravega Francoza:

Cilj šolske vzgoje mora biti življenje in vse, kar služi življenju; celi temelj cerkve obstoja v zanikanju življenja, resničnega življenja in njegovih potreb, zato obstaja med cerkvijo in šolo prepad, ki se ga ne da premostiti — to je jedro njegovega referata.

Predsednik zveze svobodnih verskih občin v Nemčiji **dr. G. Tschirn** iz Vratislava je razpravljal dalje o vprašanju Svobodne šole:

Odgovorni smo otrokom, kaj napravimo iz njih. Pedagogika mora skrbeti za osebnost otrokovo in predvsem stremiti na to, da se vzgoji iz otroka samostojen karakter. Otrok mora dajati za svoja dejanja razumljive odgovore; temu pa največ brani vpliv šole, ki sili otroka, da veruje v čudeže. Da se šola poklerikali, temu se mora izobražen svet v bran postaviti. Državni temeljni zakoni dovoljujejo sicer svobodo verskega prepričanja, toda ta svoboda je sama iluzija, kajti v šoli se sili, da se mora otrok prištevati k gotovi veroizpovedi. Poučevanje religije se mora odstraniti iz šol, ker naravnost nasprotuje znanstveni vedi, ki se tudi uči po šolah. Naše poslednje stremljenje mora biti, da se otroci vzgoje kot svobodne osebnosti.

Naslednji govornik del. **Beaugnier** z Besançonu je v kratkih potezah narisal situacijo verskega poučevanja v Franciji. Razjasnil je pojem svobodnega poučevanja iz lastne skušnje ter postavil celi pojem v drugo luč, kakor pa si navadno mi mislimo svobodno vzgojo.

Ker je bilo oglašanih še mnogo govornikov, a časa bilo malo, se je sklenilo, da sme vsak govornik govoriti le po 10 minut.

Referirali so dalje **dr. Starck** iz Salcburga, ki je ostro nastopil proti nameri, da se ustanovi v Salcburgu katoliška konfe-

sijna universita: **Francesco Ferrer** iz Španskega je odločno naglašal, da duhovniki in redovnice ne morejo svobodno poučevati; ravnatelj **Úlehla** povdarja razloček med našimi in ameriškimi šolami, pisatelj **Julij Lederer** iz Norimberga kot predsednik bavarskih svobodomislecev, **Schauer**, predsednik društva Freie Schule v Pragi; **Jos. Spálený**, suplent višje realke na Žižkovu, opozarja, kakšnih vsakovrstnih sredstev se cerkev poslužuje v šoli, vtemeljuje negativni vpliv verskega poučevanja na vzgojo ter stavi celo vrsto zahtev na reorganizacijo šolstva. **V. Börner**, tajnik društva Ethische Gesellschaft na Dunaju, povdarja, da je treba vpeljati na šolah mesto poučevanja religije pouk o umetnosti, dalje so govorili še francoski delegat **Delarue**, poslanec **Vaněk** in rusin. posl. **Trilovski**, na kar zaključili **dr. Bartošek** zasedanje.

Tretji dan kongresa, 10. septembra.

Ločitev cerkve od države.

Dopoludne so zborovale kakor prejšni dan kongresa komisije za Svobodno šole, ločitev cerkve od države, patriotizem in Svobodna Misel, laicizacija družbe in mrtvo roko. Popoludne otvori dr. Bartošek plenarno zborovanje ob 1. uri. Govorniki so razjasnili vprašanje ločitve cerkve od države vsestransko, vsi so naglašali vzvišeno stališče humanitete; ne gre se za boj proti religiji, ampak gre se za ohrano državljanske svobode, za svobodo vesti in za svobodo najvišjih idealov.

Prvi je referiral **J. P. Schmal**: Vprašanje o razmerju med državo in cerkvijo je zelo staro, poznala jo je že stara rimska država, akutno pa je postalo šele po povstanku krščanstva. Stališče prvotnega krščanstva napram državi in državni moči je znano: bilo je enako kot stališče teh, ki se danes bojujejo za ločitev cerkve od države, poznavajoč različen karakter in namen obeh teh socialnih organizacij. Verstvo in verska družba — cerkev — niste imeli po prvotnem krščanskem naziranju nič skupnega z državo in politično organizacijo. Tako ste eksistirali ločeno cerkev in država, verska in politična družba druga poleg drugo do Konstantina Vel., ki pa ju je spojil s tem, da je povzdignil krščanstvo za državno religijo. Cerkev pa je znala izkoriščati spojitve z državo: dosegla je nadvlado nad njo in tako je popolnoma naravno moralo priti do konflikta med obema močmi, ki je trajal celi srednji vek: karakter teh bojev se sicer v mnogem oziru razlikuje od današnjih bojev med državo in cerkvijo, kajti ni se šlo za boj o dveh nasprotnih svetovnih nazorih kakov danes, ampak o moč in veljavo najvišjih avtoritet, papeža in cesarja; bistvo celega boja pa je bilo le vprašanje, je li država nezavisna od cerkve, ali ji je celo podrejena. Do reformacije je cerkvena moč rastla in dosegla vrhunec za časa Grogorja VII., ki je vpeljal celibat. — Celi razvoj meri v državi k ločitvi, enako politični razvoj kot gospodarski, solijalni in kulturni; moderna država si mora prizadevati v lastno korist, da uveljavi cilje svobode in humanitete, kar cerkev ovira in zadržuje vsled svojih in-

teresov. Staatslexikon izhajajoč v katoliškem delu Nemčije, piše: „Ker je edino le ena vera, namreč katoliška, prava vera, je proti npravstvenemu zakonu, da bi se dopustile i druge veroizpovedi poleg nje. Principijelno se mora vstrajati na stališču, da sme državna moč dopustiti edino katoliško veroizpoved.“ itd. Država nima prav nikake koristi od tega, da sili svoje podanike verovati v vraže, ampak nasprotno; zato se tu kakor v brezštevilnih drugih slučajih stikajo državni interesi z interesi cerkve. Nato govornik zavrača razne ugovore proti ločitvi cerkve od države. Pravijo: vera se ne sme ljudstvu vzeti, kajti drugače se razširi nenravnost. Toda kdo pa hoče vzeti vero ljudstvu? Pri vprašanju ločitve cerkve od države se sploh ne gre za verstvo, ampak le za veroizpoved, katere vpliv na npravnost je popolnoma negativni t. j. demoralizujoč, zlasti, ako ima ta veroizpoved še državni privilegij, siliti npr. v šolah otroke, bodoče državljane, da bi ostali vedno njihni pristaši. Je prazna fraza, da je cerkvena vera opora npravnosti, ampak nasprotno je to laž, kajti statistika in vsakdanja skušnja dokazuje, da je npravnost na najnižji stopinji tam, kjer je kaka vera najbolj razširjena. Drugi ugovor, da zgubi država baje največjo svojo oporo ločivši se od cerkve: to bi bila kričda države, kajti ni tako slaba, da bi potrebovala te podpore. Že Friderik II. je rekel, da so opora države zakoni, ne duhovniška oblast. V državah pa, kjer se katoličanom slabo godi, so celo sami za ločitev. Na shodu v Würzburgu je izjavil ameriški delegat, da se katoličanom na Filipinih godi mnogo boljše pod ameriško vlado, kjer je cerkev ločena od države, nego poprej pod klerikalno špansko vlado. Ko bi Jezus videl, kakšna je cerkev, bi se gotovo kesal, da jo je ustanovil. Zveza cerkve z državo krepi edino le posvetno moč cerkvene vlade, ne pa verstva. Zato se moramo bojevati z vsemi silami za ločitev, dasi ne moramo upati na skorajšno uresničenje naših idej v državah, kakoršni ste današnja Avstrija in Nemčija. Zadovoljiti se moramo torej s pripravljanim: z besedo in tiskom moramo širiti propagando za naše stremljenje, predvsem pa odstraniti vpliv klerikalizma iz šol. Tu, v šolstvu je naše glavno delo; razmere so bodo zboljšale, ko bodo ljudje boljši, k temu ravno pa mora pripomoči šola. Slediti moramo vzgledu Francije, ki je prva osvobodila šolstvo klerikalizma ter prva izvedla ločitev cerkve od države. Nato pozdravi francoske svobodomislice, ki so dosegli že tako krasne uspehe ter prečita resolucijo, ki je prišla na dnevni red poslednji dan kongresa, enako resolucija, ki jo pada v imenu francoske federacije prof. D e l a r u e.

Pisatelj **F. V. Krejčí** dokazuje potrebo ločitve cerkve od države v dolgem, jedernatem govoru, katerega priobčimo v prihodnji številki.

Redaktor **Z e n k e r** navede podatke o gospodarstvu in premoženju cerkve v Avstriji. Avstrija ni bogata zemlja, ampak ravno nasprotno. Klerikalci pravijo, da so proti kapitalizmu, pri tem pa je cerkev v Avstriji največji kapitalist. Kolikor je razvidno iz uradnih izkazov, je znašalo premoženje katoliške cerkve v Avstriji

l. 1900 samo — 813,612.300 K. Dohodki so presegali v tem letu stroške sa 25 mil. K! Sklepa li se po tem na sedanje cerkveno premoženje, ima danes m r t v a r o k a v A v s t r i j i n a d 1 m i l i j a r d o K premoženja. In vse te svote je zložilo in zлага ljudstvo, ki vedno bolj in bolj ubožava, cerkev pa bogati. Kaj dela cerkev s temi ogromnimi svotami? Jih morebiti vporablja v karitativne namene? Nikakor ne, ampak ravno nasprotno; stavi li kak dobrodelni zavod, prosi in pobira podpore na vseh straneh. Zida cerkve? Ne. Država, dežele in občine morajo prispevati z raznimi subvencijami. Plačuje vsaj svoje uradnike? Ne. Letnih 15¹/₂ mil. K daje avstrijska država pod imenom kongrua posvetnemu duhovništvu 300 mil. K pa že dolguje verski zaklad državi. Kdo more pri takih razmerah verjeti, da gromadi katoliška cerkev premoženje edine le ad maiorem Dei gloriam? (= v večjo čast božjo). Jezus je prepovedal ljudstvu kopičiti mamon; ko bi se cerkev ravnala po tej zapovedi ter vrnila ogromno premoženje avstrijskemu prebivalstvu, bi bila Avstrija najbogatejša in najbolj cvetoča država na svetu.

Red. **Niemojewski** pozdravi prisotno ženstvo, ki se je prvič udeležilo kongresa v tako velikem številu. Povdarja razne pred-sodke, ki jih imamo o ženi, da pa se jih moramo otresti ter respektirati pravice žen.

Govorili so še nadalje za ločitev cerkve od države univer-sitetni profesor **Ghisleri**, dr. **Dražďak**, ki je zlasti pobijal ugovor klerikalcev, da hočemo mi svobodomisleci edino le ločitev katoliške cerkve od države; mi pa namreč zahtevamo sploh ločitev vseh veriozpovedi od države; pisatelj **Lederer** iz Norimberga, belgijski delegat, red. **Hins**, ki je pojasnil vzrok, zakaj se število samostanov in redovnikov v Belgiji tako strašno množi — namreč ločitev cerkve v Franciji, odkoder prihaja na tisoče redovnikov v deželo. Posl. dr. **Soukup** zahteva svobodo tiska v Avstriji, posl. **Vaněk** povdarja, da bode ljudstvo občutilo pravi pomen splošne volilne pravice šele takrat, ko bo rešeno klerikalnih spon. Kot poslednji govornik nastopi posl. **Wutschel**, nakar zaključí dr. **Bartošek** zasedanje.

Četrti dan kongresa, 11. septembra.

Domoljubje in Svobodna Misel.

Predsednik **Dr. Bartošek** otvori ob 9. uri dopoldne zase-danje. Prečita izmed ogromnega števila pozdravov z vseh strani sveta pozdrave prof. **Masaryka** iz Amerike, mestnega sveta v **Dijonu**, ruskih pisateljev **Gorkija** in **Andrejeva**, univer. prof. **Sumcova**, **M. Kovalevskega**, zastopnika ruskih univerz itd.

Prvi govornik **Dr. Ofner** iz Dunaja razpravlja še o vprašanju cerkve ločitve od države, na to referirajo o domoljubju **Dr. Otto Karmin**, posl. **Modráček** in **Vogther** iz Berlina, s katerega referata posuemamo sledeče:

Vprašanje o domoljubju je zelo težavno in zato je mednarodni kongres ne sme rešiti s stališča edino le enega naroda, ampak s stališča vseh narodov; tudi klerikalizem, nasprotnik stremljenja S. M., se ne ozira pri svoji negativni delavnosti na eden narod, ampan zatira vse narode enako. Kot pruski Nemec ne pozna scicer avstrijskih razmer, pozna pa le popolno enakopravnost vseh narodov; dandanes pa so razmere že take, da se povsod zatirajo manjšine: v Avstriji so to zlasti Čehi, v Nemčiji Poljaki, Danci in Francozi. Nato poda natančno sliko nemških razmer: na 100 milijonov se žrtvuje vsako leto za nakupovanje poljskih posestev — ves ta denar se takorekoč tja vrže. Poljakom se nedovoli pouk v materinščini, poljski otroci ne smejo niti moliti v svojem jeziku, kakor da bi si Nemci mislili, da bode imela nemška molitev pri bogu več vspeha. Žalosten pojav je, da se tako malo deluje za odstranitev narodnostnih sporov. V Hagu se je sešla konferenca, ki se imenuje mirovna, katere cilj bi torej moral tudi biti, da napravi mir med narodi, katere faktično delovanje pa obstoji v moderniziranju vojne. Svobodni misleci ne smejo ocenjevati posameznih narodov po njihovih lastnostih ali veri, ampak po njihovi kulturni stopnji. In domovina? Naša domovina je tam, kjer se ne zatira ljudskih pravic, ne pa tam, kjer se ljudstvo vklepa v jarem suženjstva, najsi se tudi imenuje taka dežela oficijelno naša domovina. Na mednarodnem kongresu v Parizu se je reklo: Nesreča za telo je beda, nesreča za razum je neznanje, in nesreča za srce je sovraštvo; zato se bojimo proti sovraštvu narodov.

Poljski delegat **Iwanski** je razpravljajal natančneje o šolstvu na Poljskem. Francoski delegat **Delarue** povdarja, da je vprašanje o razmerju med Svobodno Mislijo in Domoljubjem še nejasno, da se jo mora torej še študirati. Redaktor **J. Rozvoda** pravi med drugim, da je pri tem vprašanju predvsem treba vedeti, kaj je narod.

Narod je živ organizem, katerega razvoj se ne da voditi v laboratoriju. Kot organizem hoče pa narod rasti in se krepiti, v čemur tiči vzrok šovinizma. Šovinizem teži ojačiti narod z zatiranjem drugih narodov; S. M. hoče doseči sicer taisto, toda z drugimi sredstvi. Razum tega pa je proti šovinizmu tudi iz npravstvenih razlogov, kajti narod ne more zatirati drugih, da ne bi zatiral tudi samega sebe. Domoljubja se ne sme vsesplošno obsojati, zlasti ne domoljubja malih narodov, katerega zastopniki velikih narodov ne morejo razumeti. Domoljubje, katerega temelj je delo za narodov blagor, je identičen s cilji S. M.

Ker se nadaljuje razprava o posameznih vprašanjih v komisijah, zaključí predsednik plenarno zasedanje.

Popoludne nastopi kot prvi govornik pesnik g. **Anton Aškerc**, ki v jadrnatem, preglednem in krasnem govoru očrta kongresistom kulturni razvoj in stanje Slovencev, Dobesedno je bil objavljen ta referat v „Slovenskem Narodu“.

Dr. Bartošek prečita nato protest proti novemu papeškemu syllabu, ki ga kongres sprejme z velikim navdušenjem in ki se glasi:

Kar je Pij IX. s syllabem iz l. 1864 začel — namreč boj proti novemu svetovnemu naziranju, proti moderni družbi in njeni civilizaciji, proti svobodi znanosti in vede, proti svobodi mišljenja in vesti — to hoče za „nezmotljivega“ proglašen rimski škof nadaljevati. Medtem ko je prvi syllabus zavrzel predvsem svobodo vere in vesti, proglasil rimsko veroizpoved za edinopravo in rešilno, naglašal nadvlado rimske cerkve nad državo, zahteval podreditve šole pod cerkveno oblast itd., nastopa papež v poslednjem syllabu proti svobodnemu kritičnemu preiskovanju o povstanku bibličnih knjig, zlasti pa legend o Jezusu ter dalje o začetku in razvoju krščanstva sploh.

Oba syllaba dokazujeta edino le veliko slabost papeštva; ker nima torej toliko sile, da bi omejilo razvoj človeškega razuma s močjo, pa protestira s praznimi besedami. Tako dokazuje na eni strani popolnoma nemogočo združitev srednjeveškega papeštva z moderno civilizacijo, na drugi strani pa tudi, koliko je že moderna civilizacija napredovala v uničevanju mrtvega verstva.

Pij IX. je splošno še protestiral proti napadom moderne vede in politike, od tega časa pa je svobodni ljudski duh toliko napredoval, da je napadel katolicizem v njegovem temeljnem nauku. Vemo danes, da legenda o Jezusu ni drugega kot parafrasa starih indijskih in egiptovskih bajk, da je katoliški ritus edino le preureditev starih poganskih obredov. Ni moči, ki bi zastavila ta napredek vede, tem manj prazni papežev protest.

Podpisani protestiramo v imenu S. M. javno pred celim svetom in najodločneje proti takim napadom papeške cerkve in rimskega duhovništva na duševna polja, ki so jim tuja, na znanstveno polje, katerega ne morejo ocenjevati, niti kritično ovladati. Rim hoče boj duhov! Naj ga izzve! Mi ga sprejmemo! Popolnoma jasno pa je, kdo izide iz tega boja kot zmagovalec.

Tudi najtemnejša noč se mora končno umakniti žarečo svetli danici.“

Laiciziranje družbe.

Civilni zakon.

Dr. Bouček dokazuje v dolgem govoru potrebo reforme avstrijskega zakonika, tikajočega se zakona. Primerja naša pravo z francoskim in angleškim pravom, kjer je vpeljan civilni zakon. Ker itak izdamo v kratkem brošuro o civilnem zakonu, podamo tu samo resolucijo, ki jo je predložil kongresu:

1. **Zakon**, t. j. izjava, da hočeta mož in žena skupno zakonsko življenje živeti, je dogovor, ki ima edino le privatni značaj. Naloga države je le, da daloči formo, kako se mora ta dogovor izvršiti in kake se njega posledice;

2. kot zakonski zadržki se morajo proglasiti edino le take bistvene okolščine, ki se protivijo temeljnemu pojmu zakona, npravnosti in naravnemu pravu;

3. Javna morala brezpogojno zahteva, da se mora zakon iz važnih vzrokov razveljaviti;

4. danes ni razloga, da mora biti v zakonu žena možu podrejena. Popolna enakopravnost v zakonu in izven zakona je naravna posledica pravic vsakega človeka;

5. v korist človeške družbe je, zlasti pa to zahteva javna morala, da so nezakonski otroci enakopravni z zakonskimi otroci kakor v materni rodbini tako v rodbini natančno dognanega očeta.

Za reformo zakona govori še pisatelj Zenker.

Svoboda vesti.

Ob velikem navdušenju nastopi red. Kunte, bivši rim. kat. duhovnik:

Ako hočemo imeti jasen pojem o idealu svobode vesti, moramo predvsem rešiti vprašanje, kaj je vest. V sedanjem smislu se razumeva pod vestjo vse one razloge, ki odločujejo in vodijo ravnanje in delovanje v npravnstvenem oziru, namreč tako ravnanje, ki ima za cilj samoohranitev določene družbe. V tem smislu se sme n. pr. reči, da je vest otrokova njegov oče, vest sužnja njegov gospod, kateremu se hoče prikupiti in katerega se boji. V ožjem smislu pa se razumeva pod vestjo le one vodilne razloge in dejanja, ki jih ima človek v sebi samem, v lastni notranjosti; izraz „vest“ pomenja taisto, kar imenujemo tudi npravno osebnost človekovo. Vest je notranja nemožnost delati slabo, notranja potreba, delati dobro. Moralo, ki se ravna po vesti — morala vestnosti — je višje ceniti kot moralo pokornosti (m. avtoritet): kristjan, ki dela dobro, da se prikupi bogu ali da se reši njegove kazni, stoji lahko v moraličnem oziru zelo nizko; nasprotno pa vesten človek ne potrebuje nikake zunanje opore k npravnemu ravnanju; njegova npravna osebnost — njegova vest — je sama na sebi zadosti silna. Morala srednjega veka in morala cerkve dosedaj, da, tudi t. z. oficialna morala današnje dobe, se je opirala in se opira le na avtoriteto ter ni poznala vesti. Njeni temelj je bila le ponižnost in pokornost; ni poznala spoštovanja do samega sebe. Ko je stal Jan Hus pred kostniškem koncilom, stala sta si tu nasproti dva npravna svetovna nazora: eden, ki je zahteval edino le poslušnost, drugi, ki se je skliceval na vest. Reformacija je zavdala prvi veliki udarec srednjeveškemu nrazoru; od tedaj se pričena novi razvoj — razvoj k večji veljavi in samostojnosti posameznika na vseh poljih družabnega življenja, na političnem, socialnem in gospodarskem, na verskem in npravstvenem polju. V npravstvenem oziru je to ravno prehodni razvoj morale poslušnosti k morali vesti in vestnosti — morale suženjstva k morali svobodnih ljudij. Danes ne zadostuje več morala pokornosti, ker so pogoji individualnega in družabnega življenja postali drugačni. Največjo uslugo izkažemo ljudstvu, ako smo verni idejam, ki pospešujejo njegov razvoj, in ako nasto-

pamo proti vsemu, kar ga zadržuje in ovira; zato smo proti avtoritetni morali, zato smatramo za svoj cilj in ideal nravnost, ki temelji na vesti, na svobodni vesti: vest mora biti itak svobodna, kajti le taka vest more biti temelj nravne kulture, enako kot temelj znanstvene kulture more biti edino le svobodni razum. Svobodna vest — to je namreč svobodni človek; in družba, katere morala je v resnici morala vesti, je družba svobodnih ljudij.

Kako daleč smo še od tega ideala!

Zakaj smo tako oddaljeni?

Svoboda vesti ima dvoje vrste sovražnika: prvi je v nas samih — to je podedvani strah, podaniške in suženjske navade, doloma prirojene, deloma vcepljene v dušo vsled slabe vzgoje, dalje še neodstranjeni nagoni po surovosti, nasilstvu itd. Proti temu sovražniku se je treba braniti z intenzivno samovzgojo. Drugi sovražnik so duševni tlačitelji: cerkev, militaristična država in kapitalizem. Sredstva, ki jih vporabljam v boju proti temu sovražniku ljudstva, v boju za nravnost in blagor človeštva, so: kulturno delovanje, popolna ločitev cerkve od države, popolno demokrati-ziranje države in odstranitev kapitalizma s tem, da postane zasebna posest produktivnih pripomočkov kolektivna last. Nesvoboda vesti čutimo posebno pri nas, v zemlji, katere prebivalstvo je prvo z evropskih narodov pričelo boj za svobodo vesti s tako vehementno silo, da nam vzbuja občudovanje in moč k nadaljevanju započetega boja. Cerkev pri nas ni niti boljša niti slabša nego drugod, toda razmere so toliko hujše, da se cerkev sme posluževati vseh privilegij državne cerkve in da država njej na ljubo suspendira celo temeljne zakone ustave, ki zagotavlja temeljno pravo državljanom. Toda tudi pri nas se širi gibanje za svobodo vesti, česar dokaz je tudi današnje zborovanje. Zelo oddaljeno je še jutro, ko nam zasiže dan svobodne vesti in svobodnih ljudij; toda z intenzivnim delom, s samovzgojo in obrambo proti vnanjemu sovražniku ljudske svobode, se bomo približali tudi tej dobi — tudi njeno jutro pride!

Gospa Thumova pl. Wallenkampf predloži kongresu sledečo resolucijo:

1. Vpeljava obveznega nadaljevalnega trgovskega in obrtniškega poučevanja za deklice.
2. Pripustitev žen k vsem strokovnim šolam in z njimi spojenim službam.
3. Vzgajanje deklic za gospodinje in matere.
4. Odstranitev celibata učiteljic in drugih žen, nahajajočih se v raznih službah.
5. Odstranitev § 10. društvene zakona.
6. Splošna in enaka volilna pravica za žene.
7. Fakultativna podelitev naslova „gospa“ vsem polnoletnim ženam.

O družabnem stališču žene so govorile še gospe pl. Purkyneva, Bubelova Novakova in Zd. Wiedermannova, ki je predlagala, da sklene kongres podati avstrijski vladi memorandum, kjer se zahteva odstranitev 26 ženskih redovniških pedagogij in da vlada ustanovi mesto njih javna ženska pedagogija in da dalje dovoli bodisi združitve na srednjih šolah ali pa ustanovi poleg deških srednjih šol tudi sredne šole za dekleta.

O sežiganju mrličev govorita dr. Záhoř in francoski del. Renns, ki predlaga sledčo resolucijo:

Z ozirom nato, da je sežiganje mrličev opravičeno se stališča higijene in razuma, da sežiganje ni v nasprotju z dogmo, da si more vsak določiti način pogrebanja in dalje z ozirom na to, da je sežiganje v vsakem oziru boljše nego pokopavanje, želi kongres, da se v vseh državah vpelje zakonitim potom sežiganje mrtvih. Vsi svobodni misleci se pozivljajo, da se bojujejo za to idejo.

Simpatično razpravlja na to igravec in pisatelj Lukavský o uničujočem vplivu klerikalizma na umetnost vseh strok, zlasti na cenzuro gledaliških predstav.

Red. Pelant zaključí na to zasedanje.

Peti dan kongresa, 12. septembra.

Dr. Bartošek otvori poslednje zasedanje, na katerem so se rešile samo še razne formalnosti: sprejemanje predlogov in resolucij, določitev časa in kraja prihodnjih kongresov, zahvalni govori in zaključitev kongresa.

Resolucijo o Svobodni šoli, katere vsebina se je natančno določila v komisiji za Svobodno šolo, prečita učitelj Černý:

„Kongres proglašá, da se podpira boj za svobodo človeka, družabnih stanov in narodov z osvoboditvijo šole in učiteljstva od vseh močij in tendenc, ki ga hočejo vporabljeti za nazadnjaške, nekulturne namene.

Splošna vzgoja se mora ravnati po harmonični klasifikaciji razrednih in stanovskih koristi, mora služiti celotnemu narodu, ne pa separatnim interesom nekaterih delov, mora pripomoči k spremenitvi vsakega naroda v svobodno družbo državljanov z enakimi pravicami in dolžnostmi. Država mora razvoj šolstva izpodbujati in podpirati, ne pa ovirati svobodni razvoj narodov.

Šolstvo mora biti ločeno od cerkve, t. j. se mora oprostiti vsakega vpliva raznih cerkva. Vzgoja v šolah mora delovati na svobodno znanstveno preiskavanje, na svobodno mišljenje in versko čutenje. O religijah se sme poučevati v šolah samo iz tega namena, da se spozna njih morala in da se goje mirni odnošaji napram raznim religijam. Pri političnih bojih se šola ne sme vporabljeti v agitačne namene posameznih strank in zato se mora oprostiti in braniti pred takimi političnimi tendencami.

Šolsko vzgojo naj preveva čisti, pravični humanitetni in socialni duh. Postaviti se mora šola izključno pod avtoriteto vede in znanosti ter poveriti kolikor mogoče izobraženemu učiteljstvu, ki je pravno, gmotno in socialno zasigurano pri svojem uradu in v javnem življenju.

Šolstvo naj se poveri samoupravi in nadzorstvu državljanov in učiteljev, ki bi se potom volitve določali skrbeti za ustanavljanje ter urejevanje šol in njih pedagogično vodstvo.

Pravo vzgojevalno delo pa mora biti tako urejeno, da smejo učitelj kakor učenci svobodnejše delovati ter si voliti sredstva

vzgoje, da postane šola kraj radosti, samodelavnosti in samozavesti, šola samostojnosti, da bi jo ljubili učenci, ljudstvo in učiteljstvo, da bi nam jamčila za vzgojitev močnih, zdravih in svobodnih državljanov.“

Prof. **Spálený** prečita resolucijo za avstrijsko šolstvo, katero je predložil subkomité komisije za Svobodno šolo :

Kongres priznava za opravičene težnje specielno avstrijskih narodov po osvoboditvi narodne šole v Avstriji ter zahteva :

Ustanavljanje šol in nadziranje šolske uprave naj se potom zakonodarstva tako uredi, da bi popolnoma odgovarjalo potrebam vseh narodnostij v Avstriji. Šolstvo se ne sme vporabljeti kot predmet raznih političnih koncesij. Odprava šolnin in možnost, da se tudi revnejši višje izobrazijo.

Popolna, časovnim zahtevam odgovarjajoča ljudska šola mora biti temelj vsega srednjega, strokovnega in nadaljevanega šolstva.

Reforma šolskih konferenc z inicijativno in avtomno kompetenco za šolsko zakonodarstvo ter vnanjo in pedagoško upravo.

Zahtevanje večje znanstvene kvalifikacije od nadzorniškega osebja, osvoboditev od nadzorstva birokracije in centralizna, osvoboditev cerkvenih vplivov v vseh kategorijah šolstva.

Odstranitev raznih policajnih in disciplinarnih določeb (§ 54 drž. rak.), odstranitev tajne kvalifikacije, kajti to ovira učiteljstvo pri delovanju v šoli in izven šole ter krati njega državljansko svobodo.

Reforma učiteljišč v smislu študij na visokih šolah. Kar se tiče srednjega šolstva, zahtevamo času primerno reformo.

Predvsem, da se šolstvo vseh avstrijskih narodov spopolni z ozirom na število in kategorije in da se vse šolstvo oprosti vsakega vpliva raznih cerkva.

Dalje zahtevamo ustanovitev višjih deklških šol, ki bi odgovarjale modernemu svetovnemu nazoru.

Vsaka avstrijska narodnost mora dobiti po potrebi visoko šolo brez ozira na politične razmere.

Zahtevamo dalje pristop na visoke šole za najširše vrste ljudstva, zlasti pa popolno enakopravnost ženskih študij.

Teologična fakulteta, kot srednjeveški prežitek, se mora odstraniti.

Protestiramo proti klerikalnim vplivom na učiteljstvo in slušatelje ter najodločnejše nastopamo proti ustanovitvi klerikalne univerze.

Obe resoluciji ste bili enoglasno sprejeti.

Prihodnji mednarodni kongres.

Prof. **Ghisleri** predlaga, naj se vrši prihodnji mednarodni kongres S. M. v Bruselju l. 1910. Tega leta namreč bo ravno 30 let, ko se je v Bruselju ustanovila prva sekcija S. M. in kjer se sedaj nahaja mednarodni sekretariat S. M. — Predlog je bil sprejet.

Del. **Richter** naznani, da priredi l. 1908 švicarska federacija S. M. deželni kongres v Curihu ter povabi delegate, da naj posejijo Švico, kajti ravno sedaj se bojujejo v curiškem kantonu za ločitev cerkve od države.

Predsednik češke sekcije S. M. red. **Myslik** se zahvali tujim delegatom za priznanje, ki so ga izrekli prirediteljem kongresa ter omeni, da je današnji kongres samo priprava na veliki mednarodni kongres S. M. v Pragi l. 1915, ko se bo slavila 500 letnica smrti mučenika Jana Husa; prosi, da kongres že danes odloči o tem predlogu, kajti pripravljati se hočejo osem let, da prirede potem manifestacijo, ki je Evropa še ni videla. — Sprejeto z velikim navdušenjem.

Nato referira del. **P. Schmal** o delovanju komisije za ločitev cerkve od države ter predlaga sledečo resolucijo:

Zveza cerkve in države, ki obema omogočuje skupno korist pri skupnem zatiranju, je največja ovira vsakega napredka. Cerkev združena z državo, kakor konfesijonelne šole, ustanovljene od države, streme za tem, da se ljudstvo obdrži v podaništvu in zanemarja v nravnem oziru, da se na tak način vzgoje cerkvi nič misleče ovčice, državi pa slabe in nesamostojne kreature. Za to se mora smatrati državno cerkev in državo združeno s cerkvijo za nasprotnike vsake kulture, kajti država podpira cerkev pri njenih protikulturnih težnjah moralčno in faktično s tem, da ovira duševni in gospodarski razvoj svojih narodov.

Del. **Delarue** predlaga resolucijo francoske federacije S. M.:

Tri vprašanja so predložena kongresu: 1. Ločitev cerkve od države. 2. Laiciziranje šole. 3. Mrtva roka. — Ad 1. Francoska federacija S. M. izraža željo, da se zlaicizirajo vse države in da postane ločitev javno pravo. Dalje želi, da hranijo vse države svobodo mišljenja na vseh poljih, da se ustanove v kolikor mogoče velikem številu ljudski zavodi, kjer bi mogli propagirati in svobodno razpravljati o vsakovrstnih idejah. — Ad 2. Francoska federacija želi, da se v kolikor mogoče kratki dobi zlaicizirajo vse javne službe. — Ad 3. Francoska federacija želi, da vlade vseh držav zabranijo zakonitim potom posvetnim duhovnikom in redovnikom kopičenje bogatstva.

Dr. **Podvines** doda v imenu komisije za laiciziranje družbe k resoluciji Dr. Boučka še sledeče:

1. Vodstvo matrik naj se cerkvam odvzame in poveri državnim uradom.

2. Prisega, katere vsebina temelji na verstvu, se naj odstrani ter nadomesti z prosto obljubo.

3. Kazensko zakonodarstvo naj se očisti vseh cerkvenih vplivov in kazenske določbe naj hranijo svobodno izražanje verskega prepričanja.

4. Iz vsega javnega življenja naj se izloči vsako skupno delovanje s cerkvijo.

Dr. **O. Karmin** predlaga nato resolucijo o domoljubju in narodnostnem oprasanju:

Svobodna Misel je kot veda mednarodna. Toda kakor se zavzema za posameznika, tako tudi čuva nad pravicami posameznih narodnostij. Te imajo svoje lastno življenje, svoj lastni razvoj, omejen samo z enakim pravom ostalih narodnostij. Vsako šovinistično, dobička željno, zatirajoče in izkoriščajoče stremljenje, naj že izvira iz verskih, gospodarskih ali drugih razlogov — zometuje in pobija S. M. najodločneje. Zlasti protestira energično proti vojni in S. M. pristaši se morajo truditi, da jo na vsak način omeje. V javnosti, šoli in rodbini morajo svobodni misleci vedno in vedno predočevati slabe posledice razdelitve narodov in delovati predvsem nato, da se v najbližji dobi vresniči narodnostna federacija na temelju enakopravnosti, ki bi si prizadevala realizirati vse prave kulturne interese človeške družbe.

Red. **Myslik** se zahvali vsem inostranskim gostom in prijateljem, predvsem pa slovanskim gostom, ki so prvič prišli na kongres S. M. ter zaključi kongres z „Na zdar“ klicom S. M., ki nam daje silo in moč, da moremo za njo živeti, delovati in se tega dela veseliti!

Ob igranju Smetanove Libuše zapušča tisoče kongresistov slavno Žofinjsko dvorano.

Seme je zasejano, čakajmo obilne žetve!

Spomenica Slovencev,

podana

kongresu Svobodnih misliteljev v Pragi dne 8.—12. sept. 1907.

A f o r i z m i.

Zgodovina je slika naroda o njegovem razvoju.

Vsebina zgodovine je boj naroda za samostojnost in svobodo proti vsakemu nasilju.

Obliko zgodovini daje vsakokratno svetovno in življenjsko naziranje sočasne dobe.

Ozadje zgodovine tvorijo ideje in razmere, ki določujejo usodo naroda.

V tem je zaznamovana zgodovina slovenske domovine

vsemu svetu nepoznane,
od nikogar spoštovane.

(S. Jenko.)

1.

Slovenski narod je bil del slovanskega naroda, ki je prispel ob rekah Dravi in Savi najdalje na zapad. V 6. stol. so posedli Slovenci pokrajine današnje Štajerske, Koroške, Kranjske, in primorje ob Adriji. Celo imena ob Muri in Donavi spominjajo na nekdanje prebivalce. Njih bližnji sosedje so bili panonski Slovenci,

ki so bili z vpadom Mažarov uničeni. Danes so Slovenci del Jugoslovanov in štejejo $1\frac{1}{2}$ milijona duš.

2.

Narod Slovencev je bil po naravi demokratičen. Živel je v drugih in je volil iz sebe vojvodo, ki je prisegel narodu po starem običaju na gosposvetskem polju. V 8. stol. se je začelo pokristjanjevanje od italijanske (Oglej) in nemške strani (Salzburg). Vršilo se je to, kakor povsod:

v levici križ, v desnici meč.

Upor Slovencev proti tej tuji sili tvori njih prvi nastop v zgodovini. Največji pesnik slovenski Prešeren (1800—1849) je opisal ta boj v epu: Krst pri Savici. S pokristjanjenjem je konec slovenske svobode. Tuja nemška gospoda zavlada po gradovih, tuja duhovščina po cerkvah. Narod propada. Okoli l. 1100 postane nemški cesar vojvoda korotanski.

3.

Novo življenje v narod je prinesla šele reformacija. Primož Trubar († 1508 v Rašici) je prvobornik slovenskih protestantov, njemu ob strani stoje: Bohorič (prva slov. slovnica), Jurij Dalmatin (slov. biblija l. 1584) Krelj, Jurij Jurešič. L. 1550 zagleda prva slovenska knjiga luč sveta (Trubarja katehizem). Proti-reformacija upeljana po Jezuitih in po škofu Hrenu naredi konec slovenski renesanci, ki je v 40 letih (1550—1590) izvršila veliko kulturno delo.

4.

Narod, ki je bil postal že nad polovico protestantski, pade nazaj v roke katolicizmu. 200 let krije slov. zemljo tma. Šele gibanje započeto v franc. revoluciji zbudi tudi na Slovenskem nove sile. Iz naroda vstane prvi pesnik Vodnik (1758—1819) dasi pater, vendar vnet za kulturo in prosveto. 1794. izda prvi slov. časopis. Piše pratike in knjige za ljudstvo in šolo. L. 1809. posedejo Francozi slovenske dežele (Ilirija). Vodnik, ki je preje klical na boj zoper Napoleona, je vnet za svobodomiselne Francoze. Že se oznanjajo lepši časi, ko pade Ilirija l. 1813. zopet v avstrijske roke. Francosko gospodarstvo na Slovenskem pomeni kulturno delo. Poslej nastane reakcija, cerkev prevzame zopet svojo ulogo.

5.

Okoli l. 1830 se je zbrala družba svobodomiselnih ljudi, ki so imeli voljo in silo pripraviti narod za narodnostni boj, ki se je bližal. Prešeren, Kastelic, Čop, prvi kot pesnik, drugi kot knjižničar, tretji kot rečnjak tvorijo dobo, ter zbrljajo ob „Čebelici“ delavne sile.

Razupiti so, posebno dr. Prešeren zaradi liricnih pesmij, in nekaj njegovih prijateljev, kot „Freigeister“. Cenzura in duhovniki pazijo, da zaduše gibanje. L. 1835. umrje Čop, glavna sila in drugi se udajo. L. 1848. najde Slovence nepripravljenе. Narod, ki je

prestal turske navale 200 let, ki je zbral dvakrat svoje sile (1515 in 1571) proti gospodi, ni bil več zmožen govoriti samo svojo besedo. Uničila ga je bila tuja sila in tma nekulture.

6.

Po l. 1848. se začne nacionalno gibanje v znamenju:
vse za vero, dom, cesarja.

To geslo vodi Slovence skupaj do l. 1872. Glava te dobe je dr. Bleiweis. Od l. 1872. se začne narodno vprašanje reševati v prosvetnem smislu:

Vse za napredek, svobodo in omiko.

Poslej nastane boj med mladimi in starimi, začno se dve stranki, klerikalna in liberalna. Odločni radikalni svobodomiselci, dr. Lavrič, Vošnjak, Zarnik, Levstik, Jurčič, se zbero okoli dnevnika „Slov. Narod“. Njemu nasproti nastopi „Slovenec“. Boj se omeji samo na višje sloje in preide v frazarije, zato zmaguje bolj in bolj klerikalizem s svojo gospodarsko organizacijo in cerkvenim pritiskom ter spravi pri volitvah l. 1907. iz 25 poslancev 16 klerikalnih v drž. zbor. Pritisk cerkve na javne razmere postaja čim dalje hujši posebno pod znanim škofom Ant. Jegličem.

7.

Taktika, da se je boj za svobodo in napredek omejil samo na t. zv. višje sloje, je zakrivila, da je ostalo ljudstvo neprobujeno. Šele soc. demokracija je prinesla novo gibanje. Vendar ima ravno ta nadarjeni narod slučaj, ki ga drugi narodi ne morejo pokazati. Občma Ricmanje pri Trstu živi že nekaj let brez duhovna in ga ne mara več. Vse cerkvi pripadajoče obrede opravi župan z ljudstvom. Pritisk je rodil odpor in Ricmanje je prvi jasni dokaz, da se da srečno živeti brez cerkve. Slučaji Ricmanje prete še na več krajih in se tudi zgodijo, ako bo Jezuit Jeglič s svojim popstvom še naprej pritiskal in izžemal gospodarsko tako oslabljeni narod.

8.

Svobodomiselcev v pravem pomenu besede je bilo doslej na Slovenskem malo. Slovenci nimajo svoje univerze, niti drugih višjih šol. Veliki možje, ki jih je rodil narod razmeroma mnogo, so živeli izven domovine. Manjkalo je ljudij učiteljev, ki bi bili šli z vzgledom naprej. Lani se je ustanovila slov. sekcija „Svob. Misli“. Podjetje je našlo tla pripravljena in uspehi so presenečili vse pričakovanje. Vrata svobodomiselnemu gibanju so s tem na Slovensko odprta. Svob. Misel je zbrala okoli sebe vse svobodomiselne Slovence, ki pojdejo poslej odločno in krepko naprej v boj proti tmi suženjstva za napredek in svobodo.

Načim naročnikom javljamo že sedaj, da se z novim letom naš list poveča in da so nam obljubile sodelovanje najboljše slovenske in češke moči. Ob enem začnemo izdajati po

novem letu najpotrebnejše brošure, da tako seznanimo tudi slovensko čitateljstvo z „veri nevarnimi“ nazori. Prijatelje pa prosimo, da razširjajo naš list med narodom in nam pridobe čim več naročnikov. Naj tudi pri nas ne izostane praški kongres brez vspeha! Reklame nam je napravilo klerikalno časopisje po ceni in zadosti! Na delo!

Krajevno organizacije. Veliko zanimanje za S. M. je vzpodbudilo naše verne pristaše k novemu delu. Zato nameravamo pričeti po novem letu s krajevno organizacijo, da se tako tem preje da občutni udarec klerikalizmu tudi pri nas. Ker pa potrebujemo za to delo veliko moči in resnih ljudij, prosimo vse one somišljenike, ki bi se hoteli vsaj nekoliko žrtvovati za kulturno delo S. M. proti rimskemu despotstvu, da se sami pisмено priglasijo našemu uredništvu, ali nam pa vsaj z dobrimi sveti pripomorejo do vresničenja prepotrebne organizacije. Svobodomislci na krov!

Za fond Svobodne Misli. Ker je imela slovenska sekcija Svobodne Misli ob priliki svetovnega kongresa Svobodne Misli v Pragi ogromne izdatke, se je pokazala nujna potreba, zbirati fond, da bi tako v drugih enakih slučajih ne prišla v zadrego in denarne stiske in lahko nastopala vedno samostojno. Tudi je v korist S. M. siguren fond, ker le na ta način moremo vspešno propagirati Svobodno Misel na Slovenskem potom cenih brošuric. Somišljeniki, podpirajte nas tudi gmotno v boju proti črnemu klerikalizmu! Prispevki naj se blagovolijo pošiljati na S. M. Vinogradi-Praga.

„Pod spovednim pečatom“. Roman. Napisal bivši rim. kat. duhovnik Hans Kirchsteiger, v slovenščino prevel Etb. Kristan. Prvi del tega romana je izšel v založbi časopisa „Naprej“ v Idriji in stane 2:60 K; drugi del izide te dni in bode veljal 2 K. Priporočamo ta znameniti roman našim čitateljem. Dobi se pri upravi časopisa Naprej v Idriji, pri Schwentaerju v Ljubljani, A. Gabrščku v Gorici in K. Florianu v Kranju.

Liste, katerim smo poslali Svobodno Misel, prosimo, da nam prihajajo v zameno.

Pozor! Vse cenjene naročnike S. M., za katere smatramo one, ki nam lista niso vrnili, prosimo, da poravnajo naročnino za tekoče leto.

Svobodna Misel.

Za celo leto (10 zvezkov) K 2—
za pol leta samo K 1—
s poštino vred.

Vpoštevajč razmere na Slovenskem, pošiljamo na željo list tudi v zaprtem pismu, in sicer za K 4— celo, in K 2— polletno, ter se bo oddajal na Slovenskem na pošto.

Popolna molčečnost je v vsakem oziru popolnoma zadržana.

Vse pisnene in denarne posiljatve prosimo na naslov.
Svobodna Misel, Praga-Vinogradi, Češko.